

Tartu Riiklik Ülikool

Kodanlik Eesti oli tšümpiline kapitalistlik riik, kus kurva-
jate väheste valitses karutatava enamus, töötava rahva üle. Fakt,
et Eesti kodanlikus põhis võimole rahvusvahelise imperialismi
et ta põhis piisut üle kahetkõne aasta võimul narkotatsioo imperia-
listide abil. Töölisklassi olukord Eestis

kodanliku diktatuuri perioodil

(1920 - 1940)

Hardi Augusti pg. T i i d u s

Ajaloo-Keeleteaduskonna VI kur-

suse mittestatsionaarne üliõpilane.

JRU NSV ajal,
kat. nr. 1341.

Diplomitöö.

Tartu 1952.

1. Kodanlik Eesti - kapitalistliku majandussüsteemi osana

Kodanlik Eesti oli tüüpiline kapitalistlik riik, kus kurnajate vähemus valitseb kurnatava enamuse, töötava rahva üle. Fakt, et eesti kodanlus pääsis võimule rahvusvahelise imperialismi abil, et ta püsis pisut üle kahekümne aasta võimul nendesamade imperialistide abil, määras kogu kodanliku Eesti poliitika, majanduselu ja kultuuri saatuse.

Kodanlik Eesti oli oma esimesest tunnist peale rahvusvahelistest imperialistidest nii majanduslikult kui poliitiliselt sõltuv riik. Juba kodanliku vabariigi loomisel kujunes välja kodanliku Eesti asend pool-asumaana kapitalistlikus maailmamajanduses.

Kodanliku Eesti eksisteerimine langeb kapitalismi üldkriisi perioodile. See tähendab seda, et kogu oma olemasolu kestel on tegemist kodanliku riigi peremeestel lagunenu ja pehkinud kapitalistliku ühiskonna alustugedega, see tähendab, et kodanlikel tegelastel Eestis oma võimutsemise ajal ei olnud mingit perspektiivi oma maa edasiseks arenguks. See tähendab seda, et kuigi kodanlikud riigitegelased Eestis nägid Eesti majanduselu paratamatult saabuvat ummikut, paratamatut langemist väliskapitalistide täieliku võimu alla, tegid nad ometi kõik selleks, et kindlustada kapitalistide rikastumist eesti töötava rahva hulkade katastroofini viimise hinnaga.

Üheks tähtsaks teguriks, mida tuleb arvestada kodanliku Eesti ajalooküsimuste uurimisel, on asjaolu, et „Eesti Vabariik“ asetses maailma esimese proletaarse riigi - Nõukogude Liidu - naabruses. See asjaolu takistas mitmeski suhtes välismaiste imperialistide otsesid mahhinatsioonid, kohaliku kodanluse liiga jultunud ja otsekohest tegevust töötava rahva huvide vastu, sa-

mal ajal aga oli see määravaks teguriks eesti proletariaadi võitlusloos.

Kodanluse võimu paarikümneaastase kehtimise jooksul Eesti territooriumil oli võimu juures järjekorras rida mitmesuguste nimedega poliitilisi parteisid, kes tülitsevad omavahel selle osa pärast, mis neile pidi langema töörahva ekspluateerimisest. Kõik need parteid kaitsesid aga ekspluateerivate klasside huve. Seda tõendab ka see fakt, et alati, kui eesti tööliklass jõudis tol perioodil oma võitluses kodanluse vastu sellise tasemeni, et see muutus kodanluse võimule ohtlikuks, astusid kohe kõik kodanlikud parteid ühise rindena välja tööliklassi vastu. Eriti reaktsioonilist osa töötavate hulkade petmisel ja nende võitluse õnnestamisel etendas sotsialistlik partei, sotside partei. Ainus partei, kes asus järjekindlalt töötava rahva huvide kaitsel oli Eestimaa Kommunistlik Partei. See partei oli aga keelatud ja pidi töötama sügaval pöranda all.

Kuna kodanlik Eesti moodustas ühe osa ülemaailmsest kapitalistlikust süsteemist, siis on kõik kapitalistlikule korrale iseloomulikud jooned omased ka kodanlikule Eestile.

"Kapitalistlik majandussüsteem tähendab, et: ...tootmine ei allu töötajate hulkade materiaalse olukorra parandamise põhimõttele, vaid kõrge kapitalistliku kasumi tagamise põhimõttele; ...rahvatulu jaotamine ei toimu mitte töötajate materiaalse olukorra parandamise huvides, vaid ekspluateeri jaoks maksimaalse kasumi kindlustamise huvides;"¹.

Antud seltsimees Stalini hinnang on täiel määral iseloomustav ka kodanlikule Eestile. Käesoleva töö ülesanne ongi näidata,

¹ J. V. Stalin, ÜK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile, lk. 64.

kuidas eesti tööliisklassi olukord järjest halvenes, tuues kaasa laiadele töötajate hulkadele üha kasvavat viletsust ja orjust.

Nii nagu terve maailma kapitalistlikule majandussüsteemile on omane vahelduvate majanduskriiside esinemine, nii toimus ka Eestis ülemaailmse majanduskriisi perioodil tugev tööstuse allakäik. See ilmneb alltoodud tabelist:

Tööstustoodangu maht 1932. a. kapitalistlikes riikides¹

(1929 = 100)

Ameerika Ühendriigid	53,8
Inglismaa	83,8
Saksamaa	59,8
Prantsusmaa	69,1
Eesti	67,5

Tööstustoodangu langus oli üheks olulisemaks näitajaks kodanliku Eesti kriisi arenemisest, mida täiendas tööpuuduse mitmekordistamine, ettevõtete laostumine ja töötava rahva majandusliku olukorra tohutu allakäimine.

1937/38. aastal puhkes uus ülemaailmne majanduskriis, mis ei avaldanud nii tugevasti kui mujal agressiivsetes riikides (Saksamaa nende hulgas). Tihe majanduslik seos fašistliku Saksamaaga oli teguriks, miks kodanlikus Eestis algas see kriis alles hiljem, 1939. aastal. Seda pidi kajastama ka kodanliku Eesti statistika.

Tootmistegevus ja hoifusummade ulatus näitavad kogu 1939. aasta vältel järjest aeglustuvat kasvu ja neljandas kvartalis algab langus. Protestitud vekslite arv on kogu aasta vältel erakordselt suur, ületades aasta viimastel kuudel (novembris ja detsembris) kaks ja enam korda 1938. aasta vastavate kuude taseme. Algas kriis, mis viis veelgi tugevamini alla töötava rahva elutaseme, tõi neile uusi raskusi. Olgu sel puhul toodud järgnev tabel:

¹ J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 377 ja Eesti Statistika 1930 ja 1933.

Maanduskriis kodanlikus Eestis 1939. aastal¹

(1938 aasta vastav kvartal = 100)

Kvartalid	Töölise töötundide arv suurtes	Töötajate arv suur- ja kesk- tööstuses	Hoiusummad	Protestitud vekslid
I kvartal	105	105	114	134
II "	102	103	113	117
III "	103	103	104	153
IV "	94	99	93	150

Kodanliku Eesti algperioodi tähistas suurte tööstusettevõtete hävimine. Kuid see ei tähenda nagu poleks kodanliku Eesti majanduses kehtinud imperialismiperioodile iseloomulik kapitalide kontsentratsioon ja tsentralisatsioon. Imperialistlik finantskapital ja samuti eesti kapitalistid lähtusid ka siin kõrgemast kasumimist ning taotlesid tootmise kontsentreerimist ja tsentraliseerimist finantskapitali mõju alla. Kodanliku Eesti tegelikeks peremeesteks olid Tartu Pank ja Scheeli pangamaja. Viimasele kuulus 40% rahvamajandusse investeeritud kapitalist.²

Samuti toimus pärast sõjajärgset laostumisprotsessi teatav tootmise kontsentratsiooniprotsess. Suuremad ettevõtted võimaldavad suuremat kasumit ja seepärast võime ka kodanlikus Eestis märgata suurte tööstuse osatähtsuse tõusu, mida näitavad järgmised arvud:³

¹ Ajakiri Konjunktuur 1940, lk-d, 3, 5, 305 ja 307.

² A. Veimer, Uuest stalinlikust rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist, lk. 12.

³ Tööstus Eestis 1924, Riigi Statistika Keskbüroo, Tallinn 1925, lk. 21 ja Eesti Statistika 1939-40, tabel 30.

1) 1924. aastast kuni 1939 aastani kasvas nn. suurtööstusettevõtete (üle 20 töölise) arv 279-lt 372-le,

2) keskmine tööliste arv suurtööstusettevõttes tõusis samal ajavahemikul 101-lt 129-le,

3) suurtööstuses töötavate palgaliste osatähtsus tööstusalal töötavate palgaliste üldarvust kasvas 66%-lt 1924. a. vähemalt 70%-le 1936. aastal.

Imperialismi perioodil on tootmise arengu teiseks iseloomustavaks seaduspärasuseks kontsentratsioon ja tsentralisatsioon põhjal kapitalistlikust konkurentsist välja kasvanud monopolid. Seda nähtust peab Lenin imperialismi olemuses väga oluliseks. "Kui oleks tarvis anda võimalikult lühike imperialismi definitsioon, siis tuleks ütelda, et imperialism on kapitalismi monopolistlik staadium"¹.

Monopolid on abinõuks kõrgete hindade saavutamisel ja nende hoidmisel; nad on seega kasumi kunstliku kõrgendamise abinõud. Monopolide mõju kapitalistliku Eesti tööstuses oli küllalt suur. Liggi 9/10 nn. suurtööstustööliste arvust töötas ettevõtetes, mis kuulusid mitmesugustesse monopolistlikesse ühendustesse või olid teatavate toodete ainuvalmistajad. Nii oli kodanlikus Eestis näiteks ainult üks kummitooteid ja üks vineeri valmistav ettevõte, kaks omavahel turu jaotanud pärmivabrikut; monopolistlikud ühendused olid loodud tekstiil-, paberi-, tuletikutööstustuses jne. Monopolistlikele ettevõtetele tuli appi kodanlik riigivõim keelates seadusandlikus korras uute ettevõtete ehitamise reas tööstusharudes (klaas, vineer, kummi, pärm, makaronid, jahuveskid jne.). Monopolide olemasolu võimaldas kapitalistidel suuri lisakasumeid. Nii tõusis tuletiku monopoli tagajärjel tuletikkude hind 3 korda, ning

¹ V. I. Lenin, Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, lk.79.

toodang vähenes 6 korda, paisates sadu töölisi tänavale.

Kodanliku Eesti periood langeb tervenisti perioodi, mida tähistab kapitalismi üldkriis. Seltsimees Stalin annab üldkriisi perioodi majanduslikele nähtustele järgmise iseloomustuse: "Jutt on jätkuvast kapitalismi üldkriisist, ..., ettevõtete kroonilisest alakoormatusest, kroonilisest massilisest tööpuudusest, tööstuskriisi läbipõimumisest agraarkriisiga..."¹.

Tootmiskäitiste alakoormatuse ulatust kodanlikus Eestis iseloomustab teataval määral see, et ühe nõukogude aasta jooksul kasvas Eesti tööstuse toodang 60%². See tõus saavutati peamiselt vanade tootmisvõimsuste täieliku ärakasutamise arvel, kuna sõjaeelse lühikese perioodi jooksul ei jõutud uusi tehaseid käiku lasta.

Kapitalismi üldkriisi perioodile on iseloomulik krooniline tööpuudus. Tööpuuduse kolmest esinemisvormist - voolav, varjatud ja seisev - arvestab kodanlik statistika ainult esimest - voolavat tööpuudust, s.t. registreerib kord tööd leidvat, kord pikka aega töötut proletariaati. Varjatud ja seisvad tööjõu reservid perekonnaliikmete, alarakendatud väiketootjate jne. näol jäävad arvestusest välja. Vähe sellest. Töölisrahvastiku viletsuse varjamiseks, töötute arvu vähendamiseks kasutab kodanlik statistika veel mitmesuguseid võtteid: töötute registreerimisel rakendatakse paikuse tsensust, kustutatakse töötute nimekirjast esimese tööpakkumise järgi jne. Kõiki neid mahhinatsioone kasutati ka kodanlikus Eestis ning ametlikud andmed näitavad ainult murdosa tegelikest töötuist. 1934. a. rahvaloenduse andmete järgi ulatus töötute arv

¹ J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 379.

² A. Veimer, Eesti NSV majandusprobleeme, lk. 19.

1934. a. 40.000-ni¹ (arvestamata varjatud ja seisvat tööstust) kuna tööstörsidel oli samal ajal registreeritud ainult 2970 töötut². Ja lõpuks kinnitab kodanlike andmete võltsitust veel suur- ja kesktööstuse töötajate arvu võrdlus 1940. aastal enne ja pärast juunipööret. 1940. aasta detsembris oli suur- ja kesktööstuses 89.000 töötajat, sama aasta mais, s.t. fašistliku klikivõimu viimasel kuul aga 60.000³. Nõukogude korra kehtestamine andis seega üksi suur- ja kesktööstuses tööd ligi 30.000 töötajale. Samal ajal, s.t. mais 1940 oli aga kodanlikul tööstörsil registreeritud ainult kaks ja pool tuhat töötut⁴.

Tähendab, kodanlikus Eestis oli tegemist alalise töötutearvega, mis majanduse tõusuperioodidel veidi kahanes, kuid kriisiperioodil mitmekordistus. Seda tõestab eriti 1940. aasta mai ja detsembri töötajate arvu ülaltoodud võrdlus, kuna tihedate majanduslike sidemete tõttu agressiivse fašistliku Saksamaaga elas kodanliku Eesti tööstus 1930-date aastate lõpul läbi teatava tõusu ning ületas isegi 1929.a. taseme. Töölise võimalused tööd leida olid suhteliselt soodsad, kuid ometigi ei jätkunud tööd ligi 30.000 töölisele.

Alles nõukogude kord hävitas tööpuuduse Eestis jäädavalt. Kodanliku Eesti majanduslik sõltuvus imperialistlikest riikidest avaldub kõigepealt välismaise laenukapitali tungimises kodanliku Eesti rahvamajandusse. Alates kodusõja ajal saadud nn. sõjalae-nust kuni Rahvasteliidu vahendusel saadud laenuni, vajutas kodan-lus Eesti töötava rahva õlgadele tohutu võlasumma, mille protsen-did üksi möödustasid 3 miljonit krooni aastas.

¹ Eesti Statistika, 1935, lk. 3.

² Samas, lk. 110.

³ ENSV rahvamajanduse plaani täitmise põhinõutartve nr. 2.

⁴ Konjunktuur, 1940, lk. 309.

Kuid imperialistlik röövkapital ei kasutanud eesti töötajate töövaeva üksi laenude abil. Ta oli ühtlasi suurim eesti kapitalist - üle poole suurtööstuse ettevõttest kuulus väliskapitalile. Tööstuse, kaubanduse, panganduse ja kindlustuse aktsiaseltside aktsiakapitalist kuulus 2/3 võõrastele, s.t. kohalikele ja välismaistele muulastele¹, seda tõendab isegi kodanlik ajaleht. Tavaliselt suurte rahvusvaheliste monopolistlike ühendite tütarettvõttena lõikasid väliskapitalile kuuluvad ettevõtted eesti tööstustöölise härmiselt madala elatustaseme tõttu suuri kasumeid. Kuid neid kasumeid ei rakendatud kohapeal. Pooltooted ja toorained, mis moodustasid peamise osa kodanliku Eesti tööstustoodangust, müüdi oma müügiorganisatsioonidele välismaal härmiselt madalate hindadega, lõviosa kasumist veeti sellise võttega välja.

Tähtsaks iseloomustavaks jooneks kodanliku Eesti tööstuse sõltuvast seisundist on Tsaari-Venemaalt pärandina saadud suurtehasete allakäik kohe kodanliku vabariigi algperioodil. Kümnest suurtehasest, mis töötasid Eesti territooriumil 1913. aastal kokku umbes 33.000 töölisega (Vene-Balti, Beckeri ja Peetri laevaehitustehased, Dvigateli vagunitehas, Riigi Sadamatehased, Volta, Kreenhalm, Balti Puuvilla ketramise ja kudumise vabrik, Narva lina ja kalevi vabrikud) hävinesid esimesed 4 täielikult ning ülejäänud töötasid 1939. aastal kõigest veel 6 500 töölisega. Kõrgetasemelise metallitööstuse kängumine väikesteks remonttehasteks või universaalse toodanguga tarbimisvahendeid tootvaiks ettevõteteiks oli kodanliku Eesti tööliste peremeeste - lääne kapitalistide poliitika üks külgi. Eestit oli neil vaja kuni toorainete pooltoodetega ja toiduainete baasi ning oma masinaehituse ja töötleva tööstuse turuks. Tugeva tootmisvahenditööstusega Eesti oleks muut-

¹ Ajaleht "Vaba maa" 1936, nr. 270.

nud liigseks konkurendiks maailmaturul. Läksid täide V. Kingisepa prohvetlikud sõnad: "Eestimaa suurtööstus langeb Eesti iseseisvuse altarile lunastusohvrina"¹.

Imperialistliku poliitika tulemuseks oli ka teiste töötleva tööstuse harude allakäik. Nii näiteks vähenes paberi tootmine 38 tuhandelt tonnilt 1925.a. 19 tuhande tonnini 1938. aastal, kuna seevastu tselluloosi toodang tõusis 1924. aasta looo tonnilt 89.000 tonnile 1935.a.

Kuna kodanlikus Eestis oli "tööjõud väga odav", s.t. töötava rahva elutase härmiselt madal, siis toimus siin ka ratsionaliseerimine, mehhaniseerimine ja muud inimtöö viljakust tõstvate abinõude rakendamine isegi kapitalismi maastaapides härmiselt aeglaselt.

Andmed jõumasinate võimsuse kohta kodanlikus Eestis näitavad käivõrd aeglaselt arenes mehhanilise jõu kasutamine kodanlikus Eestis. 1922. a. oli suurtööstuse jõumasinate võimsus 53.687 HJ². Samades tööstusharudes oli töölisi 21.524, seega ühe töölise kohta võimsust 2,49 HJ. 1936. aastal olid samad näitajad 82.198 HJ³; 28 790 töölist⁴ ning 2,86 HJ võimsust ühe töölise kohta. Energiavarustatuse tõus nn. suurtööstuses oli seega 14,2% 14 aasta jooksul ehk umbes 1% aastas.

Madala tehnilise taseme tõttu oli eesti töölise tööviljakus kodanliku Eesti perioodil üks Euroopa madalamaid. Kodanlikus Eestis oli ühe töölise aastatoodang USA töölise aastatoodangust ligi 6 korda ja inglise töölise aastatoodangust ligi 3 korda madalam⁵.

¹ Ajaleht "Töö Hääl" 1919, nr. 2.

² Tööstus Eestis 1924, lk. 56.

³ Samas, lk. 23.

⁴ Majandusloenduse andmed, vihk I, lk. 64-71.

⁵ Konjunktuur 1937, lk. 268.

Imperialistide poliitika kohaselt oli kodanliku Eesti tööstusele antud kindel ülesanne - känguda imperialismi tsentrumite odava tooraine ja pooltoodete valmistajaks. Kodanlik valitsus täitis seda käsku täiel määral. Korduvalt keelduti majanduslikest sidemeist Nõukogude Liiduga, mis oleksid loonud töövõimaluse eesti metalli, paberi ja teistele töötleva tööstuse harudele. Veel kolmekümnendate aastate keskel lükkas kodanlik valitsus tagasi Nõukogude Liidu majanduslikult väga soodsa ettepaneku ehitada uus paberivabrik tselluloosi töötlemiseks ning paberi müümiseks Nõukogude Liitu. Oma tookordse peremehe - fašistliku Saksamaa käsul keeldus ta sellest ja jätkas strateegilise tooraine - tselluloosi turustust Saksamaale.

Kodanliku Eesti sõltuvat asendit süvendas veel tema tootmis-tehniline sõltuvus lääneriikidest. Terve rida tööstusharusid, tekstiiltööstus, keemiatööstus, metallitööstus jne. toetusid välismaisele toorainele; seadmete ja transportvahendite lõviosa oli inglise, ameerika, saksa, rootsi jne. päritoluga; lõpuks terve rida abiaineid ka omamaisel toorainel töötavaist tööstusharude tarvidusest tuli importida.

Kõik senine iseloomustab eesti tööstuse allakäiku kodanluse võimutsemise ajal. Kui 1913. aastal töötas üle 50 töölisega ettevõttes 44260¹ töölist, siis 1939. aastal oli tööliste arv selles suuruselühmas ainult veel 37.350².

Imperialistliku perioodi kapitalistlikele riikidele on iseloomustav finantsoligarhia ja kodanliku riigiaparaadi kokkukasvamine. Kodanlikus Eestis toimus see peamiselt kahel meetodil. Ühelt-

¹ J. Jaanusson, Eesti majanduslik areng, lk. 31.

² Eesti Statistika 1939 ja 1940, tabel 30.

poolt seadsid kodanliku kliki võimumed - Laidoner, Päts, Selter ja teised ennast mitmesuguste tööstuslike ja kaubanduslike aktsiaseltside, pankade ja kindlustusseltside juhatustesse ja nõukogudesse, vastutasuks "kaitstes nende huviseid" valitsuses. Teiselt poolt oli kodanlik riik üks suuremaid tööstuskapitaliste Eestis, talle kuulus küllalt suur arv tööstus-, transpordi ja muid ettevõtteid. Juba 1936. aastal kuulus 299 suurtööstusettevõttest 15 riigile, millede töötas ligi 4000 töölise, ehk enam kui 10% suurtööstuse töölise üldarvust¹. Kliki võimu perioodil suurenes kodanliku riigi osatähtsus tööstusettevõtjana õige suuresti.

Sellised on peamised iseloomustavad jooned kodanliku Eesti tööstusest. Tööstuse üldine allakäik imperialistide huvides, mandumine tooraine ja pooltoodete tootjaks imperialistidele, madal tööviljakus ja tootmistehniline tase ning korrupsioon ja onupojapoliitika koos verise terroriga tööraha vastu on need sõlmed millest koosneb kodanliku Eesti tööstuse sünye ajalugu.

¹ Majandusloendus, vihk I, lk. 24.

Kõikide nende tegurite mõjul toimub kapitalistlikus ühiskonnas tööliklassi vaesumine. Vaesumine on nii suhteline, s.t. kapitalisti ja töölise materiaalse heaolutase erinevad teineteisest ikka suuremal ja suuremal määral, kui absoluutne, s.t. tööliklassi viletsus süveneb kapitalismi arenedes, ta kannatab järjest enam tööpuuduse, alatoitluse, viletsate elamutingimuste jne. all. K. Marx ja F. Engelsi teosed, eriti "Kapital" ja "Töölisklassi olukord Inglismaal" kirjeldavad seda protsessi möödunud sajandil. Imperialismi perioodil toimuvast vaesumisest annavad eredaid pilte Lenini ja Stalini tööd. Kapitalismi tegelikkus näitab, et "tööline vaesub absoluutselt", s.t. muutub vaesemaks endisest, on sunnitud elama ja toituma viletsamalt, kannatama järjest enam alatoitluse all, viirelema keldri- ja põõningukortereis.

Kuid veel näitlikum on tööliste suhteline vaesumine, s.t. nende osa vähenemine ühiskondlikus tulus. Tööliste suhteline osa kiirelt rikastuvas kapitalistlikus ühiskonnas jääb järjest väiksemaks, kuna seda kiiremini rikastuvad miljonärid¹.

Töölisklassi vaesumine kui kapitalismi seaduspärasus realiseerub seega mitmesuguste tegurite mõjul, kusjuures töölisklassi organiseeritud palgavõitlus töötab selle vastu.

Töölisklassi suhtelise vaesumise tähtsamaks näitajaks on töölisklassi osatähtsuse vähenemine rahvatulu jagunemisel.

toot. algsed mõõdetud
Täpsemat pilti töö ja kapitali vahekorra teravusest pakub lisaväärtuse norm. Lisaväärtuse norm on ... täpne väljendus tööjõu eksploateerimisastmele kapitali poolt ehk töölise eksploateerimisastmele kapitalisti poolt.²

Lisaväärtuse norm on lisaväärtuse massi suhe muutuvkapitalile ehk makstud palgasummale. Sellega näitab lisaväärtuse norm

1 V. I. Lenin, Teosed 18 kd., lk. 405.

2 K. Marx, Kapital I kd., lk. 224.

meile mitu korda langeb kapitalistide klassile enam tootmisprotsessis tööliste poolt loodud väärustest kui töölistele palgana. Lisaväärtuse norm kasvab koos kapitalismi arenguga, kuna kasumi- normi langemise seaduspärasusele vastab kapitalistide klass ekspluateerimise süvendamisega.

Kapitalistlike maade tööliisklassi absoluutset vaesumist iseloomustab kõigepealt reaalsalga pidev langus.

Kõige üldisemaks näitajaks tööliisklassi suhtelisest vaesumisest on palga osatähtsuse langus rahvatulus. Palga osatähtsus rahvatulust näitab palgaliste ja ekspluateeritavate klasside majanduslikke vahet seda täpsemalt, mida arenenum on kapitalistlik ühiskond, mida selgem on kapitalistliku ühiskonna jagunemine põhi- klassideks - kapitalistideks ja proletariaadiks. Seda tuleb silmas pidada ka kodanliku Eesti vastava andmestiku analüüsimisel.

Kodanliku Eesti rahvatulu kohta on olemas andmed 1928-30 aastate keskmise kohta. Tolleaegse arvestuse järgi oli rahvatulu Eestis 482 milj. kr.¹ Samadel aastatel oli palgaliste kogu teenistus (ilma põllumajanduseta) järgmine.²

1928	-	98,2	milj. kr.
1929	-	106,4	" "
1930	-	104,7	" "
1928 - 1930	-	103,1.	

Kuna põllumajanduses makstud palgasumma kohta andmed puuduvad, tuleb meil andmete võrreldavuse saavutamiseks lahutada rahvatulust põllumajandusest saadud osa - 260 milj. kr. Selle järele jääb rahvatuluks ülejäänud rahvamajandusharude peale 222 milj. kr. Palgaliste sissetuleku osatähtsus rahvatulust nendes rahvamajandusharudes oli kodanlikus Eestis seega 46,4%. Kuid see arv on te-

1 J. Jaanusson, Eesti majanduslik areng, lk. 10

2 Ajakiri "Konjunktuur", nr. 67/68, 1940, lk. 326.

gelikust tunduvalt suurem, kuna põllumajanduses loodud rahvatulu ja palgasumma ei ole arvesse võetud. Põllumajanduses, kus toodeti üle poole rahvatulust, oli palgaliste osatähtsus suhteliselt tunduvalt väiksem kui teistes rahvamajandusharudes. Seega, liites ka põllumajanduse palgatöölise palgasumma ja põllumajanduse loodud rahvatulu saame tunduvalt väiksema suhtarvu. Ligikaudsete andmete alusel seda tehes saame:

$$\frac{180 \text{ milj. kr.}}{428 \text{ milj. kr.}} = 37\%.$$

Kuid võttes arvesse, et 1) põllutöölise palgatase oli tunduvalt madalam teiste rahvamajandusharude töötavate palgaliste palgatasemest ja 2) kodanliku statistika "töötajatele makstud palgasumma" sisaldab endas ka kõrgepalgaliste ametnike ja ettevõtjate-direktorite "palku", tuleb palgaliste sissetuleku osa kodanliku Eesti rahvatulust hinnata vähemaks kui kolmandik. Kuid palgaliste hulka tuleks hinnata kodanlikus Eestis vähemalt poolele.

Muidugi et tähenda see et ülejäänud poolele kodanliku Eesti klassiühiskonnast oleks langenud ülejäänud kaks kolmandikku rahvatulust võrdses osades, et pool rahvatulust oleks olnud kaks korda rikkam kui palgalistest koosnev pool. Väiketootjad põllumajanduses ja käsitööstuses elasid samuti äärmises viletsuses ja nende elutase ei erinenud palju proletariaadi elutasemest. Lõviosa rahvatulust langes ikkagi käputäiele linna- ja maa kapitalistidele, mille vastas seisis proletariaadi ja väiketootjate viletsusele määratud armee.

Täpsemalt iseloomustab töö ja kapitali vahetõrke, eksploateerimise taset ja arengut lisaväärtuse norm. Seekord on võimalik jälgida lisaväärtuse normi kujunemist pea kogu kapitalistliku Ees-

ti perioodil. Kuid seejuures tuleb andmete puudusel piirduda ainult "suurtööstusega" (20 ja enam töölisi ettevõttes), mille tõttu saadud lisaväärtuse norm on madalam kui tööstuse üldine lisaväärtuse norm, s.t. koos kesk- ja väiketööstusega. Viimastes on töötingimused ja palk alati halvemad kui suurtööstuses.

Käesolevas töös on andmestik esitatud kodanliku Eesti ajaloo perioodide lõikes. Need perioodid on järgmised¹:

- 1) Eesti päraststõjajärgse revolutsioonilise kriisi aastail (1920-1924).
- 2) Kapitalismi ajutine, ebakindel stabiliseerumine Eestis (1925-1929).
- 3) Majanduskriis ja kodanliku parlamentarismi kokkuvarisemine. Fašistlik diktatuur ja töörahva võitlus selle kukutamise eest (1929-1939).

Andmestiku iseloom ei ole võimaldanud eeltoodud perioodiseeringut päris täpselt kinni pidada, seepärast langeb kogu 1924. aasta esimesse ja kogu 1934. aasta kolmandasse perioodi. Oma majanduslikult iseloomult on esimene ja kolmas periood kriisiaastad, majanduse allakäigu aastad. Teine periood seevastu tähistab teatavat stabiliseerumist, mõningat tõusu kapitalistliku Eesti majanduses. Nii võime kodanliku Eesti perioodi majanduslike nähtuste hindamisel eraldada kahte kapitalistlikku tsüklit - kahekümnendad ja kolmekümnendad aastad. Arvuline materjal on seepärast välja toodud ka nimetatud kahe tsükli kohta.

Lisaväärtuse normi arvutamiseks kodanliku Eesti suurtööstuses kasutame ametlikke kodanlikke andmeid suurtööstuse toodangu "netoväärtuse" ja töötajatele makstud palgasumma kohta. Tulemused

1 Eesti NSV ajalugu. Õpik keskkoolidele. Makett, Tallinn 1951.

on asetatud järgnevasse tabelisse:

Lisaväärtuse norm kodanliku Eesti suurtööstuses.

Perioodid ja tsüklid	Lisaväärtuse mass (miljonites kroonides)	Töötajale makstud palgasumma (miljonites kroonides)	Lisaväärtuse norm (2:3)	Lisaväärtuse normi indeks (1922-1924=100)
1	2	3	4	5
1922-24	45,5	48,6	94	100
1925-29	108,2	103,5	105	112
1930-33	91,3	73,3	125	133
1934-39	223,7	178,5	125	133
1922-29	153,7	152,1	101	107
1930-39	315,0	251,8	125	133

Lisaväärtuse normi tõus kõneleb eksploateerimise süvenemisest kogu kodanliku Eesti perioodil. Lisaväärtuse norm tõuseb kodanliku Eesti algus-aastate 94 protsendilt fašistliku klikivõimu perioodiks 125¹ protsendile ehk ühe kolmandiku võrra. Klikivõimu perioodil töötastööline kaheksatunnilisest tööpäevast 3 ja pool tundi enesele, oma ülalpidamise hankimiseks ning 4 ja pool tundi kapitalistile.

Kahte kapitalistlikku tsüklit iseloomustab lisaväärtuse normi tõus 101 protsendile 125 protsendile. Et fašistliku klikivõimu perioodil lisaväärtuse norm stabiliseerub kriisiaegsele tasemele, see seletab kahe asjaoluga. Esiteks on fašistliku režiimi aastad

¹ Lisaväärtuse normi arvutamiseks on kasutatud "töötajate palgasummat". Seetõttu on lisaväärtuse norm tegelikult veel kõrgem, kuna osa lisaväärtusest lasi ettevõtja enesele ja oma perekonnale välja maksta "palgana". Samuti on kasumite "väljavedamise" tõttu lisaväärtuse mass ja norm tegelikust madalam.

töölisklassi revolutsioonilise liikumise, majandusliku ja poliitilise võitluse tõusuaastad. Töölisklassi vastupanu ekspluateerimisele suureneb ning selle tulemuseks on teatav tõus reaalpalgas. Teiseks iseloomustab lisaväärtuse norm kapitalistide ja töölisklassi ekspluateerimise vahetordi õigesti ainult tingimusel, kui mõlema osatähtsus ühiskonna klassifjordude vahetkorras jääb samaks. Kuid kui kapitalistide arv püsib, või kasvab ainult veidi, tööliste arv aga tunduvalt, nagu see on iseloomulik kapitalismile ja ühtlasi kodanliku Eesti klassiühiskonnale, siis on ekspluateerimine tegelikult veel enam süvenenud, kui seda näitan lisaväärtuse norm Eestis. Kapitalisti ja tööliste vahetkorda, ekspluateerija ja ekspluateeritava vahetkorda, iseloomustab seepärast paremini järgnev tabel, kus kodanliku Eesti tööstuses loodud lisaväärtuse mass on jagatud ettevõtete arvule, makstud palgasumma aga palgaliste arvule.

Palk ja lisaväärtus kodanliku Eesti suurtööstuses.

Perioodid ja tsüklid	Ühele ettevõtetele lisaväärtust (tuh. kr.-des aastas)	Keskmine aastapalk (kr.-des)	Lisaväärtuse ja palga suhe (2:3)	Indeks (1923-1924=100)
1	2	3	4	5
1923-24	59,8	539	111	100
1925-29	88,3	631	140	126
1930-33	95,0	618	154	139
1934-39	131,4	705	186	168
1923-29	79,7	606	132	119
1930-39	118,2	679	174	157

Toodud andmeist ilmneb, et ekspluateerimise süvenemine, tööstusalase rahvastiku põhiklasside vastuolude teravnemine kodanlikus Eestis oli seaduspärane, mis jätkus läbi kogu kapita-

listliku Eesti perioodi, nii kriisi kui ka elavnemise aastatel. Kui kodanliku Eesti algaastail omastas kapitalist kasumina 111 korda enam kui ta keskmiselt igale palgalisele maksis, palgana, siis klikivõimu perioodil pistis ta tasku juba 186 korda enam.

Kodanliku Eesti põhiklasside majanduslike vastuolude areng näitab, et ekspluateerimise süvenemine, rikka ja vaese vastuolude teravnemine toimus erilise jõuga just kriisiperioodil. Analüüsidest 1929 - 1933 aastate majanduskriisi kirjutab sm. Stalin "Kapitalismil läks korda mõnevõrra kergendada tööstuse olukorda tööliste arvel - nende ekspluateerimise süvendamisega nende töö intensiivsuse tõstmise kaudu."¹

Töölisklassi ja kapitalistide majandusliku vahekorra analüüs näitab meile töölisklassi suhtelist vaesumist kodanlikus Eestis, kinnitab Marxi sõnu: "Kui kapital kasvab kiiresti, võib palk tõusta; kuid kapitalistide kasum kasvab võrratult kiiremini"², viib meid järeldusele, et kodanlikus Eestis toimus kapitalismile iseloomulik töölisklassi suhteline vaesumine, toimus töö ja kapitali majandusliku erinevuse teravnemine kogu kapitalistliku Eesti perioodil.

Töölisklassi vaesumine ei tähenda üksi seda, et kapitalistide rikkused kasvasid pidevalt ja töölisklassi elutase jääb neist üha enam maha, vaid ka seda, et tööliste majanduslik olukord muutub ikka raskemaks ja raskemaks, et nende viletsus süveneb kapitalismi arenedes.

Töölise ainsaks sissetuleku allikaks on palk, tähendab üheks tähtsamaks, kuid mitte ainsaks töölisklassi majandusliku olukorra

¹ J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 378.

² K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., lk. 72.

iseloomustajaks on palgataseme liikumine. Seejuures tuleb vahet teha nominaal- ja reaalpalka vahel.

On selge, et marksistliku analüüsi seisukohalt, töölisklassi tegeliku olukorra selgitamisel on tähtsus ainult reaalpalkal. Nominaalpalk sageli ainult tumestab tõelisi vahakordi, ning teda kasutatakse kapitalistide ja nende käsikute poolt tegelike olukordade võltsimiseks.

Lisaväärtuse tootmise laiendamiseks on kapitalistidel kaks võimalust: kas tööpäeva pikendamine ja sellega lisatööaja suuren-damine või sama pika tööpäeva juures vajaliku tööaja lühendamine ning seega jällegi lisatööaja pikendamine. Esimest nimetab Marx absoluutse, teist suhtelise lisaväärtuse tootmiseks.¹ Imperialis-mi tingimustes, eriti aga alates kapitalismi üldkriisi perioodist, klassivastuolude teravnedes ja töölisklassi teadlikkuse ning võit-lusinnu määratult tõustes on tüüpiline absoluutse lisaväärtuse toot-mine peamiselt tööintensiivsuse tõstmise abil. Kapitalistide klass, piiratuna töölisklassi survele kehtestatud tööpäeva ülempiirist suunab kõik jõud töö intensiivsuse tõstmisele. Kuid kui selleks vähegi võimalusi on, kasutab kodanlus tööpäeva pikendamise võima-lust, lõigates sel moel enneolematuid kasumeid. Kapitalismi tingi-mustes on palk abinõuks, mis peab võimaldama töölise maksimaalset ekspluateerimist, peab sundima teda intensiivsemale tööle. Sellis-eks palganormiks on tükipalk ja mitmesugused preemiasüsteemid. "Tükipalk on palgavorm mis kõige enam vastab kapitalistlikule toot-misviisile",² sest "kui kord on kehtestatud tükipalk, siis on loo-mulik, et töölise isiklik huvi sunnib teda võimalikult intensiiv-selt pingutama oma tööjõudu, mis omakorda kergendab kapitalistile

¹ K. Marx, Kapital I kd., lk. 331.

² Samas, lk. 558.

intensiivsuse normaalse astme tõstmist."¹ Kapitalismi areng tähendab tükipalga osatähtsuse kasvu.

Selline tendents on iseloomustav ka kodanliku Eesti tööstusele nagu näitavad andmed tükipalga ja preemiasüsteemidega haaratud suurtööstustööliste osatähtsusest.

Tükitasu ja preemiate osatähtsus kodanliku Eesti suurtööstuses.²

Perioodid ja tsüklid	Tükitööliste % tööliste arvust	Indeks (1927-29=100)	Preemiasaadajate % tööliste arvust	Indeks (1927-29=100)
1927-29	28,1	100	8,7	100
1930-33	28,9	103	11,0	126
1934-37	30,5	109	12,2	140

Toodud arvud näitavad ilmekalt kuidas kodanliku Eesti suurtööstuses järjest süveneb tükipalga kui töölistest enam tööd väljapressiva palgavormi kasutamine.

Nominaalpalga kindlaks määramiseks ei saa kasutada ametlike kodanlike andmeid suurtööstustööliste tunniteenistusest. Seda sellepärast, et need andmed esitavad töölolevate tööliste tunnipalka. Selline andmestik aga varjab nii alalise kui ka ajutise tööpuuduse. Töölise seisukorda iseloomustab õieti ikkagi ainult palgasumma, kus oleks arvestatud nii alalist kui ajutist töötust. Kuid ka töölise elutasel tundub alandav lühendatud tööpäeva ja tööndalaga töötamine oli kodanlikus Eestis küllalt suur. Isegi kodanlike vähendatud andmete järgi oli 1932.a. juunis ainult 45% suurtööstuses töötavatest töölistest rakendatud tööle täie töö-

¹ K. Marx, Kapital I kd., lk. 556.

² Eesti Statistika, 1930-38.

nädalaga. Peale selle oli tööpäeva ajutise lühendamise tõttu tööpäeva keskmine pikkus nagu tööstuses langenud üle 6%, võrreldes 1928. aastaga.¹

Toodud põhjustel leiame töötajate keskmise nominaalpalga aastapalgana. Kodanlikest allikatest on teada tööliste väljamaksud aastane palgasumma, selle jagame sama aasta kõrgemale tööliste arvule ning tulemusena saame nominaalse aastapalga kõigile antud aastal ajutiseltki tööd leidnud töölistele. Sellega oleme nominaalpalgas arvesse võtnud ajutise tööpuuduse.

Suurtööstustööliste nominaalpalg kodanliku Eesti suurtööstuses, arvestades ajutist tööpuudust.

Aastad ja perioodid	Makstud palgasumma (miljonites kr-des)	Aasta kõrgeim tööliste arv 1. kuupäeval (tuh.)	Aasta nominaalpalg	
			kr.-des	indeks (1923-24=100)
1	2	3	4	5
1923-1924	13,8	28,7	480	100
1925-1929	17,8	28,9	614	128
1930-1933	15,9	26,2	607	126
1934-1939	25,7	37,3	689	144
1923-1929	16,5	28,8	576	120
1930-1939	21,7	32,8	662	138

Sel viisil arvestatud nominaalpalg näitab meile ikkagi ainult proletariaadi sellele osale langevat nominaalpalga, kes ajutiseltki on suutnud tööd leida. Tegelikult eksisteeris kodanlikus Eestis aga alaline, kümnetesse tuhandetesse ulatav töötute armee. Kodanlik statistika varjas selle olemasolu igati, ning sellepärast peame

¹ Eesti Statistika 1932, lk. 605.

Siinkohal kriitiliselt analüüsimate kodanlike materjale, näeme, et isegi ametlike andmete järgi on väikekodanluse osatähtsus vähenenud enam kui veerand, ning palgaliste osatähtsus on tõusnud tunduvalt kiiremini kui kapitalistidel.

Kapitalistlikus Eestis toimus see, mida Engels nägi juba 1845. aasta Inglismaal kui kapitalismi arenemise üht seaduspärasust:

"...tööstuse arenedes kadus "vana hea aja" arvukas väikekodanlus ja tema kohale asusid üheltpoolt rikkad kapitalistid ja teiselt poolt vaesed töölised."¹

Absoluutarvudes kasvas tööstusalal töötavate palgaliste (koos perekonnaliikmetega) arv perioodil 1922 kuni 1934.a. 98.618-lt 133.756-le, ehk keskmiselt umbes 3,2 protsendi võrra aastas. Tööstusproletariaadi kasvu võrreldes töötajate arvu liikumisega tööstuses, näeme et viimane kasvab aeglasemalt kui esimene. Kihistumise ja linnastumisprotsess loob enam proletariaati kui tööstus kasutab.

Tähtsaks tööliste majanduslikku olukorda määravaks teguriks on elatusvahendite hindade liikumine. Hindade ja palkade vaheline suhe nähtab kui suur on tööliste ostujõud, kui palju ta saab osta talle vajalikke tarbeaineid antud hindade taseme juures.

Palgavõitluse aluseks on reaalpalk. Seepärast ei astu tööliklass vastu mitte üksi igasugustele palga alandamise katsetele kapitalistide poolt, vaid nõuab hindade tõustes ka kõrgemaid palku. "Kuid nõudes palga tõstmist nõuab tööline sellega ainult, et temale tasutakse tema töö suurenenud väärtus, samuti kui iga teine kauba müüja taotleb, et talle makstakse tema kauba kõrgenenud väärtus kui kulud tema kauba tootmiseks on suurenenud"², kirjutab Marx.

¹ K. Marx ja F. Engels, Teosed, III kd., Moskva 1930, lk. 318.

² K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed I kd., lk. 396.

Eesti kodanliku statistika poolt on välja töötatud nn. elatusmaksumuse indeks, mis pidevat kujutama keskmise töölise väljaminekute alusel elatusvahendite hindade liikumist. Indeks on aga võltsitud. See väljendab kõigepealt selles, et indeksi arvutatakse kogu kodanliku perioodi jooksul 1925. aasta büdžeti "uurimuse" põhjal saadud töölisperekonna väljaminekute osatähtsuse alusel. Tähendab, indeks ei arvesta töölisklassi olukorra halvenemist ja sellest tingitud maudatusi väljaminekute struktuuris. Seda puudust oleme püüdnud kõrvaldada kasutades 1937/38. büdžeti uurimise materjalide põhjal koostatud väljaminekute struktuuri¹. Teiselt poolt ei vasta indeksi arvutamise aluseks olnud hindade liikumise andmestik samuti tegelikkusele, vaid on vähendatud. Nii näiteks on väljaminekute liigi "haridus" all arvestatud hindade liikumine olnud 1933. kuni 1938. aastani 94-lt (1913=100) 108-le, s.t. tõus 15%². Seevastu sama kodanliku statistika andmeil on samal ajavahemikul näiteks raamatute kaanehind tõusnud 60-70%³. Kahjuks osutub kodanliku elatusmaksumuse indeksi korrigeerimine hindade osas võimetuks, kuna andmed hindade tegeliku liikumise kohta puuduvad. Kuigi meie poolt osaliselt parandatud indeksil on ülaltähendatud puudus, tuleb seda reaalsel arvutamisel siiski kasutada, et võtta arvesse hindade tsüklilise liikumise mõju tööliste sissetulekule.

Elatusmaksumuse indeksi liikumine näitab, et elukallidus tervel kodanliku Eesti perioodil ei lange 1923-1924. aasta tasemele vaid on sellest kõrgem, isegi kriisi perioodil. Eriti suur on tõus perioodil 1925-1929, mil kodanlik valituse majanduspoliitika lipukirjaks oli põllumajanduse, s.o. kulakluse toetamine.

1

Ehkki nimetatud uurimus on järjekordne kodanlike statistikute võltsing, saab sealt kasutada väikeemapalgaliste töölisleibkondade andmeid, mis ligikaudu vastavad tööliste tegelikule olukorrale.

2 Eesti Statistika, 1939, lk. 284.

3 Eesti Statistika, 1940, lk. 162.

Elatusvahendite hindade liikumine kodanlikus Eestis.

Perioodid ja tsüklid	Elatusvahendite hindade indeks (1923-1924=100)
1923-1924	100
1925-1929	111
1930-1933	101
1934-1939	104
1923-1929	106
1930-1939	103

Kodanliku riigi hinnapoliitika eesmärgiks oli väljaveo soodustamine siseturu, s.o. töörahva arvel. Eksportitavate põllumajandussaaduste ja tööstustoodangu hinnad olid pidevalt madalamad kui vastavate toodete siseturuhinnad. Selle poliitika tulemuseks oli, et näiteks väljaveetava tööstustoodangu hinnad langesid pea kogu kodanliku perioodi jooksul, kuna esmajärguliste tarbeainete hinnad siseturul tõusid.

Andmed tööpuuduse, tööintensiivsuse ja elatusmaksumuse tõusust võimaldavad teha katset määrata tööliklassi reaalpalk kodanlikus Eestis. Reaalpalk on üheks tähtsamaks tööliklassi elutaseme näitajaks, kuna palk on tööliste ainsaks sissetuleku allikaks. Kuid reaalpalk ei ole ainus tegur, mis iseloomustab tööliklassi olukorda kapitalismi tingimustes. Tööpäeva pikkus, maksukoorma kasv, naiste ja lastetöö ekspluateerimine, elamutingimused, toitlus, tervislik seisund, sundtöö rakendamine jne. on kõik äärmiselt olulised tegurid mida tuleb selgitada tööliklassi olukorra ja töötingimuste uurimisel.

Reaalpalga indeks näitab tööliklassi reaalpalka üldist langust kapitalistlikus Eestis. Tööliste majanduslik olukord halvenes

pidevalt, oma palga eest sai töeline osta järjest vähem talle võimalikke toiduaineid, riiet, jalatseid ja teisi esmajärgulisi tarbeaineid. Kahekümnendatel aastatel on reaalpalk 3% madalam kui 1923-1924 aastatel. Kolmekümnendates aastates aga, mis kujutavad endast viimast kahest majanduslikust tsüklis kodanliku Eesti perioodil, moodustab reaalpalk ainult veel 88% 1923/1924 aastate tasemest. Seejuures tuleb silmas pidada, et 1923 ja 1924 aasta on osa esimestele maailmasõjale järgnenud kriisiperioodist, et seda, aluseks võetud perioodi, iseloomustab tööliiklasi härmise viletsuse olukord.

1930-1933 aastate kriisiperiood tõukab tööliiklasi veel suuremasse viletsusse. Kriisi sügavpunktis, 1932. aastal moodustab reaalpalk veel ainult 60% 1923/1924 aastate tasemest. Fašistliku klikivõimu perioodil, mis teatavasti langes ühte kapitalismi ajutise elavnemisega, on tegemist teatava reaalsalga tõusuga kuni 1938. aastani. 1939. aastast algab jällegi reaalsalga langus, mille katkestab alles töötava rahva võimu kehtestamine Eestis 1940. aasta juunis. Reaalsalga teatav tõus aastatel 1934. kuni 1938. on seletatav eeskätt tugevnenud palgavõitlusega fašistliku klikivõimu perioodil. Aastaid majanduskriisist kuni 1940. aasta juunini tähisatab tööliiklasi majandusliku ja poliitililise võitluse uus tõus, kus EKP, teostades ühise väerinna taktikat, saavutab suuri võite Eesti tööliiklasi organiseerimisel klikivõimu kukutamiseks.

Muidugi on reaalsalga tõusus oma osa ka üldisel majanduslikul elavnemisel ja sõjakonjunktuuril, peamiselt seetõttu, et toodangu tõusu tõttu tööstuse mõningates harudes (keemiatööstus, põlevkivitööstus jne.) vähenes nähtav tööpuudus.

Reaalsalga analüüs kodanliku Eesti perioodi kohta näitab, et kodanliku Eesti suurtöömiste reaalsalga arengujoon kapitalistliku Eesti perioodil allus suurtele kõikumistele, kuid üldiselt oli lan-

Suurtööstustöölise reaalpalk kodanliku Eesti suurtööstuses.

Perioodid ja tsüklid	Nominaalpalga indeks arvestades ajutist tööpuudust	Rakendusmäära indeks	Nominaalpalga indeks arvestades alalist tööpuudust ($\frac{2 \times 3}{100}$)	Töösivuse indeks	Nominaalpalga indeks arvestades töösivuse tõusu ($\frac{4}{5}$ x100)	Elatusmaksu indeks	Reaalpalga indeks ($\frac{6}{7}$ x100)	Kodanlik reaalpalga indeks
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1923 - 1924	100	100	100	100	100	100	100	100
1925 - 1929	128	90	115	110	105	111	95	98
1930 - 1933	126	73	92	120	77	101	76	116
1934 - 1939	144	93	134	134	100	104	96	124
1923 - 1929	120	93	112	107	105	108	97	99
1930 - 1939	138	85	117	129	91	103	88	121

gev moodustades kolmekümmendatel aastatel veel ainult 88% 1923-24 kriisiaastate tasemest.

Kui meie oma tulemusi võrdleme ametliku kodanliku reaalsalga näitajatega (tabel lk. 27a, lahter 8), siis avaneb järjekordselt kodanliku statistika klassiloomus. Võltsides tegelikkust mitmesuguste võtetega, näitab kodanliku reaalsalga indeks meile lausa vastupidist reaalsalga tõelikule arengule. Kodanlik reaalsalga indeks näitab meile pidevat tõusu alates 1923. aastast kuni 1939. aastani. Seejuures ei pörka kodanlus tagasi sellise kisendava vasttuoksuse ees nagu seda on reaalsalga tõus kriisiperioodil. Ametliku kodanliku reaalsalga indeksi järgi tõusis reaalsalg 1929. aastast kuni 1934. aastani 99-lt 119-le, s.t. üle 20%.

Selline võltsing teostatakse järgmiste peamiste võtetega:

- 1) ei arvestata ei ajutist tööpuudust, s.o. lühendatud tööpäeva või töömüdalaga töötamist ega alalist töötute armeed, kuna reaalsalga indeksina kasutatakse töölolevate tööliste tunnialga kujunemist.
- 2) ei arvestata tööintensiivsuse tõusu, mis aga toob kaasa tööliste täiendava vajaduse elatisvahendite järele, ning millele peab vastama palga tõus.
- 3) kasutatakse ilmselt võltsitud elatusmaksumusindeksit. Elatusmaksumuse indeksi ~~1913~~ võltsimine kodanlike statistikute poolt oli nii võrd ilmne, et isegi klikivalitsuse Töölistkoda oli sunnitud selle vastu protestima.

Töölistklassi viletsuse kasvu kodanlikus Eestis seoses kodanliku valitsuse keeldumisega majanduslikust koostööst Nõukogude Liiduga kui ka töölistklassi vaesumist võrreldes 1913. aastaga näitab meile kodanliku Eesti reaalsalga võrdlus esimese imperialistliku Maailmasõja eelse perioodiga. Selliseid võrdluskatseid on ko-

danliku riigi algaastail tehtud mitmeid, kuid kuna need kõik näitasid palgataseme tunduvalt langust võrreldes 1913. ja 1914. aastaga, siis hiljem neid enam ei tehta.¹ Toome siinkohal neist mõned: Ä. Tooms'i arvutuste järgi, mille aluseks on tööstustöölise 11 elukutset, moodustab tööstustöölise päeva reaalpalk 1923/24. aastal 1914. aasta tasemest 71,4%². Kuna on tegemist päeva reaalpalka, siis ei ole arvestatud siin reaalpalka langust, mis tekib lühendatud töönalalaga töötamisest, ajutisest töötusest ja alalisest töötusest. Samuti ei ole arvestatud ka tööintensiivsuse tõusu. H. Reimanni samade puudustega arvutuste põhjal on metallitööstuses lihttöölise päeva reaalpalk 1923-24 aastatel 79,5% ja treialil päeva reaalpalk samal ajavahemikul 64,9% 1914. aasta tasemest.³

Arvestades reaalpalka taset 1914. aastast, moodustab kodanliku riigi lõpuperioodil (1934-1939) tööstustöölise reaalpalk umbes kaks kolmandikku 1914. aasta tasemest.

Kodanliku Eesti ja Tsaari-Venemaa reaalpalkade võrdlus tõestab, et Eesti kodanlike võimumeeste välispoliitiline suund - eemaldumine Nõukogude Liidust tõi koos rahvamajanduse üldise kängumise ja kiratsemisega kaasa ka tohutuid majanduslikke raskusi tööliisklassile, tõi neile viletsuse, nälja ja alatoitluse kasvamist.

Kodanliku Eesti rahvamajanduse sõltuv, poolkoloniaalne iseloom tingis ka Eesti töölise kärmiselt madala elutaseme. Imperialismi emamaadel oli töölise reaalpalk tunduvalt kõrgem kodanliku Eesti töölise palgast. Näiteks oli Tallinna töölise reaalpalk kodanlikus Eestis 1925. a. oktoobrikuus 43% Londoni ja 50% Stockhol-

1 Viimane neist on H. Reimanni kirjutatud "Tööstustöölise palgalolude kujunemine 1913-1930.a. Eesti Statistika, 1931, lk. 275.

2 Eesti Statistika, 1926, nr. 55(19) lk. 4.

3 Eesti Statistika, 1926, nr. 59(4) lk. 3.

mi töölise palgast¹. Seejuures on Tallinna töölise reaalsalga arvutamise aluseks väljamakstud töötasusumma s.t. ka ületundide tasu, Londonis ja Stockholmis aga palgamäär ad, mille tõttu erinevus oli tegelikult veel teravam.

"Nälg, viletsus ja kurnamine! See on seisukord, mis iseloomustab ka nende tööliste, maatööliste ning kehvade ametnikkude ja teenijate olukorda, kes veel tööd leiavad. Eesti kodanluse üks "rekordidest" seisab selles, et ta on surunud Eesti töölise palga kõige madalamale tasapinnale kapitalistilises Euroopas!" kirjeldab Leningradi eestikeelne ajaleht 1933.a. tööliklassi olukorda "Valges Eestis".²

Reaalsalga arvutamisel ei ole täpsete andmete puudusel arvesse võetud maksukoorma kasvu. Kuid kaudsetegi andmete järgi oli kodanliku Eesti maksupoliitika suunatud sellele, et veeretada kodanliku riigimasina ülalpidamise kulud töötava rahva õlgadele. Kõigepealt olid selliseks vahendiks kaudsed maksud nagu tollid, tubaka ja õlle aktsiis, riigimonopolide (viin, tikud) sissetulekud. Kaudsed maksud olid tähtsaks vahendiks elatusvahendite hindade üleskravimisel ja sellega töötajate elutaseme alandamisel.

Selle kõrval kasvas tunduvalt ka otseste maksude koorem. Tulumaksust laekuv summa tõusis 1927. aastal 2,6 miljoni kroonilt³ 1939. aastaks 7,9 miljoni kroonile⁴ ehk üle kolme korra, kuna sa-

1 Eesti töölise büdžet 1925.a. lk. 27.

2 Edasi, 1933, nr. 46.

3 Eesti Statistika 1939, lk. 255.

4 Ajakiri "Konjunktur, 1940, lk. 263.

mal a javahemikul suurtööstuses väljamakstud palgasumma tõusis vähem kui kaks korda. Seejuures vähendati kõigi vahenditega kapitalistide osa tulumaksus, ning palgaliste osa tulumaksusummas tõusis pidevalt. Nii näiteks ainult 1935. ja 1936. aastate vahemikus kasvab palgaliste osatähtsus tulumaksusummas 39,2 protsendilt 44,2 protsendile¹, s.t. ühe kaheksandiku võrra. Sellele lisanduvad mitmesugused kohalike võimude poolt võetavad maksud, millede määrad ja arv pidevalt tõusis. Nii näiteks kehtestati fašistliku klikivõimu perioodil nn. isikumaks. Reaalpalga langus on tegelikult seega veel suurem kui eelpool toodud indeks näitab, kuna töötava rahva maksude koorem pidevalt tõusis.

Toodud andmestik iseloomustab reaalpalga langust suurtööstuses, ettevõtetes kus oli 20 ja enam töölisi. Sellistes ettevõtetes olid palgavõitluse tingimused suhteliselt soodsamad ning palgatase kõrgem kui nn. kesk-, väike- ja käsitööstuses. Tööstustööliste laia massi olukord oli seepärast tunduvalt halvem kui näitab arvutatud reaalpalga indeks, kuna umbes kolmandik tööstuse palgalistest töötas kesk-, väike- ja käsitööstuses², kus palgatingimused olid veel tunduvalt halvemad ja paari-kolme kaupa laialipaisatud tööliste organiseeritud palgavõitluse tingimused raskemad. Seda näitab suur- ja kesktööstuse palkade võrdlus.

Suur ja kesktööstuse tööliste tunnipalga vahekord kodanlikus

Eestis

Perioodid ja tsüklid	Kesktööstuse meestööliste tunnipalk protsentides suurtööstuse meestööliste tunnipalgast
1927 - 1929	88,1
1930 - 1933	85,9
1934 - 1939	82,4
1927 - 1929	88,1
1930 - 1939	85,8

¹ Eesti Statistika 1939, lk. 256.

² Ajakiri "Konjunktuur", 1938, nr. 44, lk. 405.

Kesktööstuses oli palgatase seega 15 kuni 20% madalam kui suurtööstuses. Samad andmed aga näitavad meile ühtlasi, et kesktööstustööliste vaesumine toimus kiiremini kui suurtööstuses. Suur- ja kesktööstustööliste palgataseme erinevus järjest suureneb kesktööstuse kahjuks. Kui kahekümnendate aastate lõpul oli kesktööstustöölise palgatase keskmiselt 88,1% suurtööstustööliste omast, siis kodanlik-fašistliku klikivõimu perioodil oli see veel ainult 82,4%.

Samasugust pilti pakub suur-, kesk- ja väiketööstuse tööliste tunnipalkade võrdlus 1927. ja 1936. aastal.

Suur-, kesk- ja väiketööstuse tööliste tunniteenistuse vahekord 1927. ja 1936.a.¹

Suurusrühmad	1927.a.		1936.a.	
	snt.	suurtööstus = 100	snt.	suurtööstus = 100
Suurtööstus	29,3	100	32,2	100
Kesktööstus	26,8	91,5	27,7	86,0
Väiketööstus	22,4	76,5	20,8	64,6

Üheksa aasta jooksul langeb väike- ja suurtööstuse tööliste tunnipalkade vahekord kolmveerandilt kahele kolmandikule.

Kesk- ja väiketööstuse tööliste palgataseme suhteline langus, nende kiirema vaesumise põhjuseks on peale nende palgavõitluse organisatsiooniliste raskuste veel kodanliku Eesti tööstuses toimuv kontsentratsiooniprotsess. Suurtööstuse suhteline kasv surus alla kesk- ja väiketööstuse kasumi, millele nende suurusrühmade kapitalistid vastasid tööliste eksploateerimise süvendamisega, palga järjekindla alandamisega.

¹ Eesti Statistika 1937, lk. 135.

Reaalpalga andmed kapitalistlikus Eestis näitavad reaalpalga pidevat langust, näitavad kesk-, väike- ja käsitööstuse ning ekspordiks tootvate tööstusharude tööliste suhteliselt halvemat olukorda.

Reaalpalga langus, tööliisklassi viletsuse süvenemine suurendab tööliste sõltuvust. Palga langus sunnib teda palgaorjaks andma ka naise ja lapse. Masinate kasutamise laienemine ja tööliste viletsuse kasv tekitavad ulatusliku laste ja naiste töö eksploateerimise. Töölise tööjõu väärtus langeb, kuna perekonna ülalpidamise kulud, mis moodustavadki tööjõu väärtuse, jagunevad nüüd perekonna mitme liikme vahel. K_a tööliisperekonna teised liikmed peavad andma ennast kapitalistide orjusesse, et kindlustada vaevaline äraelamine. Tööliisklassi viletsuse süvenemine kodanlikus Eestis tõi kaasa laste ja naiste töö järjest laialdasema eksploateerimise.

Tööliisklassi olukorra väga tähtsaks näitajaks on tööpäeva pikkus. Kapitalistid püüavad võimalikult pikendada tööpäeva. Selleks taotleavad nad ühelt poolt saada sama palga eest enam tööd ja teiselt poolt vähendavad nad tööpäeva pikendamisega oma kahjusid masinate seismisest. Tööliisklass astub sellele vastu organiseeritud võitlusega tööpäeva lühendamise eest. "Normaalse tööpäeva kehtestamine on kapitalistide klassi ja tööliisklassi vahelise kestva, enam või vähem varjatud ~~konflikt~~ kodusõja tulemus"¹ kirjutab Marx. Käsikäes Venemaa tööliisklassiga 1917. aastal kättevõidetud 8-tunnist tööpäeva ei julenud ka kodanlik valitsus tühistada ning "ametlikult" kehtis see kogu kodanliku Eesti perioodil. Praktiliselt oli aga sellest üleastumised niivõrd sagedased ja ulatuslikud, et tegelikult oli keskmine tööpäeva pikkus isegi ametlike andmete järgi ainult kriisiaastail 8 tundi või mõned minutid alla selle. See ei

1 K. Marx, Kapital I, lk. 304.

olnud muidugi tingitud seaduse täpsemast täitmisest, vaid lühendatud tööpäevaga töötamisest paljudes tööstusharudes.

Peamiseks võtteks tööpäeva pikendamisel on ületunnid. Töölise kindlusetu olukord kapitalisti meelevalda all võimaldab teda kerge vaevaga sundida ületundide tegemiseks. Ületundide arvel tööpäev pikeneb paari-kolme, sageli kuni nelja tunni võrra.

Tööpäeva tegeliku pikkuse selgitamiseks toome näiteid tööpäeva pikkuse kohta kodanliku Eesti suurtööstuses 1928. ja 1938. aastal, mis ühtlasi on tüüpilised kogu kapitalistliku Eesti perioodile, välja arvatud kriisiaastad.

1928. aasta juulis töötas üle kolmveerandi suurtööstuse mees-töölitest, umbes 15 000 töölist ja naistöölitest tublisti üle poole, umbes 7 200 töölist üle 8 tunni päevas. Koos keska- ja väiketööstuse töölisega ulatus umbes 27 000 töölise tööpäev üle 8 tunni, nendest üle 5000 tööstustöölise tööpäev ületas lo tundi ja üle 1000 töölise töötas 12 ja enam tundi päevas.

Samasugune oli olukord 1938.a. juulis. Üle 8 tunni töötas siis umbes 19 000 tööstustöölise, neist üle 3000 pikema kui kümnetunnise tööpäevaga². Ülemääraselt pikk tööpäev oli olnud mingisugune ajutine nähtus, tingituna "kiiretest tellimistest" või muudest "põhjustest". Näiteks ulatus kogu 1937.a. II poolaastal terve reas tööstusharudes (keemia-, metalli-, puidu-, toidu-maitseainete ja jookide tööstuses ning elektrijaamades ja gaasivabrikutes) "tööpäeva pikkus tunduvalt üle 8 tunni päevas"³. Ja nendes harudes töötas ligi pool suurtööstuse töölisest!

¹ Eesti Statistika 1929, lk. 39.

² Eesti Statistika 1938, lk. 305.

³ Eesti Statistika 1938, lk. 301.

Seejuures on need andmed tugevasti vähendatud. Kodanlik statistika on ise häbelikult sunnitud tunnistama, et "Ületunnitööde" arvestus on puudulik, kuna osa ületunde jääb hoopis arvestamata, nagu selguvad tööinspektorite kontrollkäikudel.

Igal juhul on selge, et kaheksatunnaline tööpäev kodanlikus Eestis kehtis ainult paberil, oli üks kodanliku "demokraatia" järjekordseid pettusi. Enamus töölisklassist oli sunnitud töötama ülemääraselt pika tööpäevaga. Tööstustööliste keskmine tööpäev oli kodanliku Eesti perioodil tegelikult 9 tunni ümber, kui mitte enam, kuna tuhanded töölised töötasid päevas kümme ja enam tundi.

Kodanlikule ühiskonnale on iseloomulik naiste võimete ja tööalavähristamine. See "tees" annab kapitalistidele "teoreetilise" aluse täiendavaks eksploateerimiseks - naiste palkade allasurumiseks. Ka kodanlikus Eestis teenisid naised keskmiselt 35-40% vähem kui mehed.

Nais- ja meestööliste tunnipalgad kodanliku Eesti suurtööstuses.

Perioodid ja tsüklid	Naistööliste tunnipalk protsentides meestööliste tunnipalgast.
1927 - 1929	61,8
1930 - 1933	62,9
1934 - 1939	64,1
1927 - 1929	61,8
1930 - 1939	63,7

Et naiste palk võrreldes meestööliste palgaga tõuseb, s.t. nende reaalpalk langeb aeglasemalt kui meestel, see tõstab veelkord töölisklassi absoluutset vaesumist kodanlikus Eestis. Naiste

1 Eesti Statistika 1938, lk. 299.

suhteliselt madalam palk on füüsilise elatismiinimumi piiril, ning töölisklassi reaalpalka üldisel langemisel langeb naiste palk loomulikult vähem.

Väiketööstuses oli naistööliste palgatase suhteliselt veel halvem. Näiteks 1927.a. oli väiketööstuses naistööliste palk ainult 50,9% meestööliste tunnipalgast¹.

Kodanlikud autorid põhjendavad seda fakti, et naiste tööd tasutakse suhteliselt halvemini, tavaliselt väitega, et naised töötavad vähemkvalifitseeritud töödel. See on vale. Kodanliku Eesti tööstuses maksti ka sama töö eest naistele tunduvalt väiksemat palka. Seda näitavad andmed meeste ja naiste ühiste elukutsete kohta kodanliku Eesti tööstuses.

Ühiste elukutsete naistööliste palk %-des meestööliste
palgast juulis 1935²

Elukutsed js suurusrühmad	Naiste tunnipalk %-des meeste tunnipalgast
Suurtööstus	
kraasi jad	79,3
ketra jad	64,4
apreteerijad	76,6
käsiladu jad	75,7
lihttöölised	
murnud ja kaevandused	77,9
tekstiilitööstus	83,4
puutööstus	82,3
Kesk- ja väiketööstus	
käsiladu jad	70,2
lihttöölised	68,6
Väiketööstus	
lihttöölised	72,8

¹ Eesti Statistika 1938, lk. 222.

² Eesti Statistika 1936, lk. 319-20.

Teiseks oluliseks täiendava ekspluateerimise allikaks on nn. "õpilaste" pidamine. Kapitalistidel on äärmiselt kasulik võtta tööle õppimata töölisi, kes siis omandanud vajaliku oskuse ja vilumuse, töötavad aastaid "õpilase" palgaga, tehes täisväärtuslikku ja võrdset tööd töölistega. Kuid "õpilase" nimetus lubas kapitalistil maksta talle tunduvalt madalamat palka.

"Õpilaste" ja tööstustööliste tunnipalgad kodanliku Eesti tööstuses 1935.a.¹

Suurusrühmad	Meestööliste keskmine (snt.)	"Õpilaste" keskmine tunnipalk (snt.)	"Õpilaste" palk protsentides tööliste palgast
Suurtööstus			
mehed	28,8	13,7	47,6
naised	20,3	14,3	70,4
Kesktööstus			
mehed	25,0	11,4	45,6
naised	16,6	9,3	56,0
Väiketööstus			
mehed	22,7	9,9	43,6
naised	13,9	9,1	65,5

Naiste ja laste töö ekspluateerimine oli tähtsaks vahendiks kapitalistide kasumite suurendamisel. 9-14 sendiline tunnipalk, s.t. paremal juhul 18 - 25 krooniline kuupalk ei võimaldanud isegi füüsiliseks eksisteerimiseks vajalike toiduainete hankimist, vaid oli ainult täienduseks töölis perekonna kehvadele sissetulekutele. Seevastu andis ta kapitalistidele suuri lisakasumeid, sama tööhulk saadi poole madalama palga eest.

¹ Eesti Statistika 1936, lk. 316.

Madala palga otseseks järelduseks oli töölisklassi alatoitus. Kodanlus oma võltisitud büdžetiuurimuses, kasutades töölisaris- tokraatiasse kuuluvate perekondade andmeid, saab tulemuseks, et uurimisalused leibkonnad suudavad keskmiselt 92,1% ulatuses muretse- da "normaalseks" toitumiseks vajaliku tagasihoidliku kalorite hul- ga¹. See tähendab, et töölisklassi lai mass kannatas isegi 1937. aastal, reaalsalga teatava tõusu olukorras, kroonilise alatoitluse all. "Vajalik" toiduainete hulk oli kindlustatud ainult töölisklas- si tähtsusetule, paremini tasutavale osale.

Tööstusproletariaadi osaks olid kõige viletsamad korterid. Keldri ja pööningukorterid või barakid, sageli valgustuse või küttekolleteta olid töölisperekondadele eluasemeks, Tallinnas tu- li 1934. a. rahvaloenduse andmeil iga toa peale keskmiselt 1,3 elanikku, tüüpilistes elamisrajoonides - Toompeal ja Kesklinnas aga ühe eluruumi peale alla ühe elaniku.² Seevastu näitas 1925.a. büdžetiuurimus, hoolimata sellest, et uurimuse aluseks hoolikalt valiti jõukamad perekonnad, et töölisklassi elamutingimused on erd- kordselt viletsad. Uurimisalustest töölisperekondadest elas kuus seitsmendikku ühetoalistes korterites ja keskmine elanike arv ühe toa peale oli 4,3³. Ja seda keskmisest jõukamates töölisperekondades.

Alatoitus, tööintensivsuse kasv ja töötingimuste halvene- mine ning viletsad elamutingimused viisid tööliste füüsilise kurnatuse äärmise piirini. Tööliste tervisliku olukorra halvenemisest tingituna kasvas pidevalt kurnatusest ja alatoitlusest tingitud haiguste arv. Töölised, kelle madal palk haiguse ajal veelgi lan- ges, püüdsid poolhaigeina tööd jätkata. Kuid sellest hoolimata näi-

¹ Eesti Statistika 1940, lk. 81.

² Rahvastiku koostis ja korteriolud. I.III 1934. rahvaloenduse andmed vihk II. Riigi Statistika Keskbüroo, Tallinn 1935, lk.136.

³ Eesti Töölise büdžet 1925.a., lk. 57-60.

tavad isegi kodanlikud andmed tööliste tervisliku seisundi halvenemist. Alltoodud andmestik tööliste haigusjuhtude kohta näitab ainult ühte viiendikku kõigist haigusjuhtudest, neid raskemaid haigusjuhtumeid, kus tööline hoolimata palga vähenemisest haiguse ajal oli sunnitud töölt puuduma.

Haigekassaliikmete haigusjuhtude (tööltvabastamisega)

keskmine kestvus

Perioodid ja tsüklid	Keskmine haiguskestus päevades	Indeks (1923/1924=100)
1923-24	15,5	100
1925-29	15,8	102
1930-33	19,0	123
1934-36	19,5	126
1923-29	15,7	101
1930-36	19,7	127

Proletariaadi tervislik seisund halveneb pidevalt; haigused muutuvad raskemaks ja pikaajaliseks, organismi vastupanuvõime on vähenenud. Haiguskestvuse andmestik näitab omakorda tööliste olukorra halvenemist kriisiperioodil. 1930-1933 aastate vahemikus tõuseb haiguste kestvus tunduvalt.

Ka andmed surevuse ja sündivuse kohta näitavad meile töölistklassi viletsat seisundit kodanliku Eesti klassiühiskonnas. Kui 1927-29. aastani kogu rahvastiku keskmine sündivus oli 17,6 (1000 elaniku kohta), siis palgalistel oli see 16,6¹; eksploateeritavatel kihtidel puudus küllaldane majanduslik võimalus oma perekonda soetada ja lapsi kasvatada. Selline andmestik ei sobinud muidugi enam avaldamiseks kodanlik-fašistliku klikivõimu perioodil, ning

1 Eesti Statistika 1930, lk. 486.

seepärast ei avaldata pärast 1934. aastat enam sündivuse andmeid "ühiskondlike kihtide" lõikes. Piirduakse sündivuse keskmise näitajaga kogu rahvastiku kohta. Kuna aga ka see langeb, siis luuakse müüt "rahva ebatervest suhtumisest" rahvastiku juurdekasvu küsimuses, alustatakse "täis hällide" propagandat, ning "unustatakse" see elementaarne kuid oluline fakt, et töötava rahva elutaseme pideva languse olukorras ei ole materiaalseid eeldusi sündivuse tõusuks. Alles nõukogude korra kehtestamine tõi järsu tõusu sündivuse tõusus, luues töötava rahva elutaseme tõusuga materiaalsed ja töörahva võimu kehtestamisega psühhilised eeldused rahvastiku kasvuks.

Samuti on tööliste ja teenistujate surevus tunduvalt kõrgem kapitalistidest-omanikest. 1930-34 keskmiselt oli see vahetõstuses 9,6 ja 2,7 kogu rahvastiku 13,4 ja 7,1¹. Tööliste ja teenistujate surevus oli seega umbes kaks korda kõrgem kui kapitalistidel, tööstuses aga üle kolme ja poole korra kõrgem.

Me saime enam-vähem täieliku pildi tööliklassi, eestkätt suurttõstuse tööliste kasvavast viletsusest kodanlikus Eestis. Nagu rahvatulu jaotuse analüüsimisel juba märkisime, ei olnud väiketootjate majanduslik olukord põrmugi parem.

Tõstusalal töötava rahvastiku hulgas moodustavad väiketootjate väe käsitöölised. Käsitöölise elutasemest annab teatava pildi 1936. aasta kodanliku "majandusloenduse" andmestik, mille järgi käsitöölise sissetulek kuus oli linnades keskmiselt 63 krooni, s.t. veidi madalam kui suurttõstustöölise keskmine palk. 22 ja pooltuhandeline käsitöölise armee ja peale selle nende perekonnad elasid seega veel viletsamalt kui suurttõstuse töölised!

1 Eesti Statistika 1937, lk. 393.

Lühidalt meenutades neid tegureid, mille põhjal selgitasime töölisklassi absoluutset vaesumist kodanliku Eesti perioodil, märgime kõigepealt reaalsalga pidevat langust. Hoolimata nominaalsalga mõningast tõusust langeb tööstuse tööliste ja teenistujate realsalg pidevalt, tingituna tööpuuduse süvenemisest, tööintensiivsuse ja barbimisvahendite hindade tõusust. Seejuures on eriti raskes olukorras kesk- ja väiketööstuse töötajad, kelle olukord halveneb eriti kiiresti. Seos kapitalistliku maailmaturuga halvendab välisurule tootvate tööstusharude töötajate olukorda. Laste ja naiste tööekspluateerimine suureneb pidevalt, kusjuures neile makstakse samavõrdse töö eest tunduvalt vähem. Tingituna realsalga langusest ja viletsast materjaalsest elutasemest, näitab töölisklassi tervislik seisund pidevat halvenemist, surevus on jõukate klassidega võrreldes kõrge ning sündivus madal.

Kapitalistlikus Eestis toimub töölisklassi kiire vaesumine, rahva elujõu hoolimatu väljasuretamine. Metsade ja maavarade röövelliku ekspluateerimisega käis kaasas töötava rahva halastamatu ekspluateerimine. Eesti kodanluse majanduspoliitika lipukirjaks oli: "Pärast meid tulgu või veeuputus!" Kõikudel riigipukil, mis iga hetk ähvardas kokku langeda sotsialistliku revolutsiooni hoope all, ei saanud teist poliitikat ollagi.

3. Eesti tööliklassi võitlus kommunistliku partei juhtimisel oma õiguste ja vabanemise eest.

Eesti tööliklassi võitlus kapitalistide ikke vastu, kodanluse võimu kukutamise eest, on kõige tihedamalt seotud vene tööliklassi võitlusega, mida juhtisid geniaalsed marksistid, esimese sotsialistliku riigi loojad, Lenin ja seltsimees Stalin.

Tööliikumise alged Eestis ulatuvad möödunud sajandi teise poolde. 1872.a. oli eesti tööliklass juba seevõrra oma jõudu tunnetanud, et toimus esimene streik Eestis - Kreenholmi puuvillanufaktuuris. Mitmetuhandeline, peamiselt eestlastest ja venelastest koosnev Kreenholmi töölikond astus ühiselt välja ebainimlike töötingimuste ja pika tööpäeva vastu ning mõnede reeturlike töölisvanemate kõrvaldamiseks. Kuigi rahutuste lõppemisel langetati tervele reale aktiivsetele töölisele raske vanglakaristus, tegi ärahirmutatud vabrikuvalitsus pärast streiki terve rea järeleandmisi, millega suurem enamus töölise nõudmistest rahuldati. Kreenholmi streik oli esimene võidurikas etapp eesti ja vene tööliklassi ühise võitluse teel.

Edasi järgneb terve rida streike - 1880, 1882, 1883, 1889 aastatel. Eesti ala industrialiseerimine süveneb, kasvab tööstusettevõtete arv. Sajandi vahetusel oli Eestis juba üle 200 keskmise ja suurema tööstusettevõtte. Tööstustöölise arv kasvas 1895 aastaks 15.000-le. ~~1895~~. Proletariaadi kasv ja edukas streigivõitlus julgustasid töölisi ja tööstsid nende võitlusvaimu. Kuid kuni 1901. aastani kandis see võitlus stiihilist, organiseerimata iseloomu. 1901. aastal asus Tallinna veendunud bolševik, Lenini ja Stalini võitluskaaslane, Mihhail Kalinin. Toetudes Peterburist revolutsioonilise tegevuse pärast väljasaadetud ja kohapealsetele

teadlikumatele töelistele organiseeris M. Kalinin marksistlikke töelisgrupe tehases "Volta" ja Raudteetehases (praegune M. Kalinini nimeline Veduri ja Vaguni Remonditehas). Viimases töötab veel praegugi M. Kalinini toleaegeid võitluskaaslasi.

M. Kalinini poolt organiseeritud ja ka teistes töelisgruppides levis "Iskra", mis ^{oli} ~~pidi~~ Lenini kava kohaselt ~~olama~~ vahendiks laialipillatud marksistlike organisatsioonide ühendamisel üheks marksistlikuks töelisparteiks. "Iskra" kaudu oli seega marksism Eestis otseses seoses ülevenemaalise marksistliku organisatsiooniga.

1905. aastaks oli Eesti töelisklass poliitiliselt ja organisatsiooniliselt võrdlemisi tugevaks kasvanud. Oktoobrikuu üldstreik oli Tallinnas ja teistes Eesti linnades üks massilisemaid; samuti olid talurahvarahutused niivõrd tõsised, et Lenin hindas 1905.a. revolutsioonilist liikumist Balti maadel ja Eestis väga kõrgelt. 1905.a. revolutsioonile järgnenud aastail (1906-1907) sündisid ka esimesed ametiühingud Eestis. Töelisklassi organiseeritus saavutas sellega veel kõrgema astme. Samal perioodil asub energilist revolutsioonilist tööd Tallinnas ja Peterburis tegema Viktor Kingissepp - Eesti töörahva juht ja organisator, Eestimaa Kommunistliku Partei silmapaistev tegelane.

Esimese imperialistliku Maailmasõja eelseil aastail toimus uus tõus eesti töeliselikumises. 1912. aasta juunis ilmub esimene eesti bolševike töelisleht "Kiir". Narvas asutatakse VSDTP osakond. 1914. aastal toimub VSDTP Eestimaa konverents, kus valiti esimene üleestiline komitee.

Kogu imperialistliku sõja perioodi 1914-1918 tähistab Eestis terav klassivõitlus, mis 1916. aastat väljendub streikide laine. Veebruarirevolutsioon toimub Tallinnas pea samadel tingimustel kui mujal Venemaal. Pärast Veebruarirevolutsiooni asuvad

Eesti bolševikud energilisele selgitus- ja organiseerimistöle. Aprilli, juuni ja juulidemonstratsioonid toimuvad bolševike loosungite all. Nõukogude ümbervalimistel 1917.a. sügisel said bolševikud kõikjal enamuse. Ka maaproletariaat hoidus bolševike poole - bolševikel oli enamus esimesel Eestimaa külakehvikute konverentsil 1917. aasta augustis.

Võitlus Oktoobrivõidu eest Eestis toimus kooskõlas leninliku joonega ülestõusu ettevalmistamisel. 1917. aasta aprillis toimus Tallinnas Põhja-Balti VSDF(b) Partei organisatsioonide I konverents - eesti bolševike esimene legaalne konverents. Konverents võttis Lenini aprilliteesid eesti bolševike edasise töö aluseks. Bolševike mõju Eesti töötava rahva hulgas oli niivõrd suur, et võimu võtmine töörahva kätte Oktoobris toimus organiseeritult ja ilma suuremate vastuhakkamisteta.

Oktoobrirevolutsioonile järgnes nõukogude võimu periood Eestis kuni saksa okupatsioonini. 1918. a. veebruaris, mil algas preisi "käsen ja keelan" valitsus. Töölisklassi olukord halvenes tohutult. Tööliste palgad langesid lo-15 korda.¹

Okupatsiooni süngetal päevadel organiseerisid bolševikud töörahvast pörandade all. 1. mail, septembris ja 8. novembril organiseeriti üldstreik, juunis toimus trükiladujate poliitiline streik, illegaalselt ilmus Eestimaa Kommunistliku Partei häälekandja "Kommunist".

Revolutsioonile Saksamaal järgnenud saksa okupatsioonivägede lahkumisel algab kodusõja periood Eesti pinnal, mis oli osa üldisest võitlusest noore töölis-talupoegade riigi ja nõukogude võimu vastu, mida pidas rahvusvaheline imperialism. Imperialistide aktiivse abi tulemusena sünnib ajutiselt kodanlik Eesti riik - imperialistide palgasulane oma esimestest päevadest kuni viimseni.

1 Vt. J. Saat, Eesti rahva võitlus EK(b)P juhtimisel nõukogude võimu kehtestamise eest, lk. 18.

Kodusõja ja interventsiooni perioodil jätkub eesti töörahva võitlus kodanliku valitsuse tagalas, põrandaalustes tingimustes. Kodanlus suutis klassisõda pidada ainult kõige julmema terrori abil. Tähtsaks näiteks kodanliku "vabadussõja" ebapopulaarsusest on Saaremaa töörahva ülestõus 1919. a. veebruaris, mille kodanlus vereaanuga maha surus. 1919. a. mais veereb üle maa streikide laine, mille vastu kodanlus kasutab kõige karmimat terrorit. Kogu klassisõja perioodi tähistavad demonstratsioonid, streigid ja rahutused.

Suurepäraseks näiteks Eesti kommunistide internatsionalistlikust ideoloogiast, nende valmisolekust kõigi vahenditega toetada Venemaa proletariaadi noort võimu, on 1919.a. suvel alanud rahukampaania, võitlus viivitamatu rahu eest Nõukogude Venemaaga, võitlus imperialistliku interventsioonirinde lõhkumise eest. Rahukampaania oli oluliseks teguriks Tartu rahu saabumisel. Rahukampaaniast osavõtu eest maksid oma eluga 25 eesti töölisliikumise juhtivat tegelast, kes kodanluse poolt mõrvati Irboska rabas.

Eesti töörahva võitlus kuni kodanliku riigi tekkimiseni ja klassisõja lõpuni oli seega osa ülevenemaalisest töörahva võitlusest VSDT Partei juhtimisel. Ja sealjuures oli võitlus terav, bolševike mõju töörahvahulkades nii suur, et ainult tänu imperialistide abile lõppes võitlus ajutiselt eesti kodanluse võiduga. Järgnes kodanluse kahekümneaastane võimutsemisperiood Eesti pinnal. Töölisklassi võitlus kodanlikus Eestis toimus Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel. Iseloomulikuks jooneks töölisklassi majanduslikule ja poliitilisele võitlusele sellel perioodil on klassivõitluse teravus. See oli tingitud järgmistest peamistest asjaoludest:

- 1) eesti töölisklassi võitluskaaslane, vene töölisklass oli

kukutanud kodanluse ja mõisnike võimu ning ehitas edukalt sotsia-
listlikku ühiskonda Eesti vahetus naabruses;

2) eesti töölisklassil olid pikaajalised revolutsioonilise
võitluse kogemused;

3) töötava rahva elutase oli härmiselt madal, töölisklassi
viletsus üha süvenes;

4) kodanlus püsis võimul ainult terrori abil, kogu kodanli-
ku Eesti perioodil kehtis sõjaseisukord. Eestimaa Kommunistlikul
Parteil ei olnud lubatud tegutseda legaalse poliitilise parteina.

Kodanliku Eesti algperioodi majanduselu iseloomustab mee-
tu spekulatsioon. Asutati kümnete kaupa igasuguseid "kaubandus-
-tööstuslikke" aktsiaseltsi, panku jne. Spekulatsioon metsaga, suur-
tehaste sisseseadetega, sõjavarustuse ja kõige kättesaadavaga. Ra-
hulepingu põhjal Nõukogude Venemaalt saadud kullaga poputati paar
aastat eesti kapitalistide omandiks saanud tööstust. Kodanliku
riigi laadvakint ja kõige kirjum rahvusvaheliste seiklejate ple-
jaad ujus kullas. Seevastu töölisklassile tõi kodanluse võimu keh-
testamine suuri raskusi. Suurtehaste laostumise tagajärjel oli
tööstustööliste arv mitmekordselt vähenenud. Kuigi tuhandeid klas-
siteadlikke töölisi oli evakueerunud Petrogradi ning tuhandeid lan-
genud kodanluse terrori ohvriks, tähendas suurtehaste seisajäämine
ikkagi tööpuudust kümnetele tuhandetele töölistele. Töötava rahva
viletsust süvendas veelgi 1923/1924.a. kriis. 1923. aastaks oli
kodanlikul valitsusel näpud põhjas, majanduse "veepealhoidmine"
Nõukogude Venemaalt saadud kullaga lõppes ning algas tohutu pank-
rotilaine. Spekulatiivsed "kontorid" lõhkesid kui seebimullid, pan-
gad laostusid, tehased ja vabrikud katkestasid töö, terve "hoogne
ärитеgevus" vajus kokku kui tühi kott. Töötute arv tõusis järsult.
Ametlik kodanlik statistika teatas 1924.a. sügisel 20.000 töötust.

Tööraha viletsust suurendas elatusvahendite hindade järsk tõus.

Töölisklassi võitlus kandis sel perioodil teravat poliitilist iseloomu. Võitluse juhiks oli Eestimaa Kommunistlik Partei, kes alates oma I kongressist 1920.a. novembris oli organisatsiooniliselt ajutiseks eraldunud VK(b)Parteist ning tegutses III Internatsionaali ühe sektsioonina. Võttes oma tegevuse aluseks Kominterni teisel kongressil (1920. juulis ja augustis) vastu võetud tegevuskava, püüdis EKP oma mõju igati laiendada, asutades kommunistlikke gruppe kõigis poliitilistes ja ühiskondlikes organisatsioonides, sõjaväes jne. Ametühingud olid valdavas enamuses bolševike positsioonidel. Juba 1919. aastal võttis Eestimaa ametühingute esimene kongress omaks revolutsioonilise klassivõitluse seisukoha; kongressi 412-st saadikust, kes esindasid umbes 40.000 organiseeritud proletaarlast, pooldas 379 bolševikke¹, Kongressi eel, 1919.a. märtsis kirjutas V. Kingissepp Eesti Ametühingute Kesknõukogu häälekandjas "Töö Hääli": "Ametühingud peavad tööliishulkades kasvatama arusaamist sotsialistliku pöörde paratamatusest ja vajadusest. Nad peavad üratama iga proletaarlase rinnas tungi võimu juurde."² Ametühingute kongress võtab selle seisukoha tingimusteta omaks. Kongressi otsuses "ametühingute ülesannete kohta praegusel aja järgul" on öeldud: "ametühingud peavad muutuma tööliste revolutsioonilisteks organisatsioonideks, kes peavad kasvatama tööliste hulgas arusaamist sotsialistliku pöörde paratamatusest. Ametühingud peavad olema nii tööliste majandusliku kui poliitilise võitluse juhtivateks organisatsioonideks."³ Revo-

¹ Ajakiri "Klassivõitlus 1919, nr. 10, lk. 5.

² "Töö Hääli" 1919, nr.2.

³ "Eesti Bolševik" 1948, nr. 1, lk. 69.

lutsioonilise teadvuse süvendamise ühendamine tööliisklassi majandusliku võitlusega jääb eesti töölislükkumise lipukirjaks kogu kodanliku Eesti perioodil.

Seda suunda teostades organiseerisid EKP ja ametühingud terve rea poliitilise ja majandusliku ilmega streike. Nii oli ainuüksi 1920 aasta esimesel poolel 17 streiki 7209 osavõtjaga¹, mille tagajärjel saavutati teatavaid paranemisi tööliisklassi palgatingimustes. Samuti viisi läbi terve rida protestistreike. Tähtsamaks neist oli protestistreik nn. "35 kommunisti" protsessi otsuste vastu. Hoolimata kodanliku valitsuse ähvardustest, et "valitsus ei kannata üldist streiki" puhkes 1920. aasta 30. juunil laialdane protestistreik, streikisid isegi väikesed käitised. Tööraha energilisest väljaastumisest ärahirmutatuna ei julgenud kodanlik valitsus täide viia kaebeeluste Georg Kreuksi ja Vladimir Bogdanovi kohta langetatud surmaotsust.

1921. aastal alustas kodanlus uut majandusliku surve kampaaniat tööliisklassile, püüdes kehtestada lo-tunnilist tööpäeva ja tsaariaegset trahvide režiimi. EKP ja ametühingud alustasid kohe energilist võitlust kaheksatunnilise tööpäeva säilitamise eest ja trahvide vastu, mille tagajärjel kapitalistid pidid oma nõudmistest loobuma. Samal aastal toimus ka sadamatöölise kolmekuuline streik lokaudi vastu, mis lõppes tööliste võiduga.

Töölisklassi võitlusele suureme ulatuse ja jõu andmiseks võttis Kominterni 3. kongress 1921.a. vastu ühise väerinde taktika kui abinõu kommunistide mõju suurendamiseks massides. EKP ja Eesti Ametiühingute Kesknõukogu võttis selle taktika omaks. Ülesandeks oli tungida mõnedesse parempoolsete sotsialistide mõju all

¹ V. Kingisepp, Kellele iseseisvus, kellele ike, lk. 225.

olevatesse töölisorganisatsioonidesse, tõsta ametiühingute liikmete arvu ja pöörata erilist tähelepanu naistööliste kaasatõmbamisele. Tõttava rahva ühise väerinde võitlusprogrammiks sai "12 seaduslikku nõudmist demokraatliku vabariigi valitsejatele", mille ümber koondusid linna ja maa ametiühingud, tööliste spordi- ja kultuurilised seltsid, haigekassad, ning mis tõmbas endaga kaasa Eesti Iseseisvate Sotsialistide Töölispartei peamiselt maatöolistest koosneva liikmeskonna pärast partei tagurlike juhtide kõrvaldamist. 12 nõudmises esitati terve rida majanduslikke ja poliitilisi nõudmisi, nagu töötasu alammäära kehtestamine, korteriolude parandamine, tööpäeva lühendamine, maa andmine tasuta harimiseks, senise poliitilise politsei ja sõjaväe kaotamine, töötava rahva lastele hariduse saamise võimaldamine, sõjaseisukorra kaotamine, poliitiline amnestia jne. Ühise väerinde nõudmine võeti töörahva hulkade poolt sadadel koosolekul üksmeelselt vastu.

EKP ja Ametiühingud töötasid alalise terrori õhkkonnas, kogu aeg kestsid tööliikumise juhtide vangistamised, mitu korda aastas suleti tööliste häälkandjad. 1922. aastal õnnestus kodanluse nühkidel reeturi kaasabil tabada ja kiires korras kokkuklopitud "kohtuotsuse" põhjal otsekohe mõrvata eesti tööliisklassi tulihingeline juht Viktor Kingissepp. Samal aastal toimus järjekordne kohutavõõdia tööliikumise tegelaste üle, mis on eesti töörahva võitluse ajaloo tuntud "115 protsessi" nime all.

Hoõlimata ägedast terrorist, kasvas bolševike mõju katkematult. Kodanlikku Riigikogusse valiti 1920. aastal 5 ja 1923. aastal 10 töörahva saadikut. Linnade omavalitsustes oli bolševike mõju veel suurem.

Kestsid poliitilised ja majanduslikud streigid, 1920 - 1923. aastani streikis isegi kodanlike vähendatud andmete järgi aastas 3500 kuni 5300 töölist.¹

1 Eesti Statistika 1926, nr. 54(9) lk. 8.

Bolševike mõju kasvu tõttu asus kodanlik valitsus töölisliikumist kõige drakoonilisemalt maha suruma. 21. jaanuaril 1924. aastal suleti peaaegu kõik (üle 300) töörahva organisatsioonid, vangistati organisatsioonide aktivistid ja Töörahva Ühise Väerinde saadikuid Riigikogus, linnavolikogudes ja maanõukogudes. Kuid tööliklassi vastupanu ei olnud murtud. EKP asus tegema ettevalmistusi relvastatud ülestõusuks. Revolutsiooniline situatsioon oli olemas. Ülestõus puhkes 1. detsembril 1924.a., mõni päev pärast "149 protsessi". Ülestõusnud said oma valdusesse terve rea tähtsaid punkte Tallinnas, kuid rea taktikaliste vigade tõttu said ülestõusnud lüüa. Need vead said võimalikuks seetõttu, et EKP Keskkomiteesse oli pugunud maskeeritud reetur Anvelt, kes ignoreeris marksistlik-leninlikku õpetust relvastatud ülestõusust.

Järgnes töölisliikumise mõõna ajajärk ning kapitalismi ajutine stabiliseerumine.

Kodanliku riigi algusaastate perioodi iseloomustab seega töölisliikumise tõus, klassivõitluse teravnemine ja kodanluse verine terror. Kogu perioodi vältel toimusid hulgaliselt poliitilise ja majandusliku iseloomuga streike ja demonstratsioone, EKP teeb suurt tööd tööliste legaalsetes organisatsioonides.

Pärast 1. detsembri ülestõusu verist mahasurumist suudab kodanlus ajutiseks oma võimu säilitada. Terror kestab. 1926. aastal tapetakse kodanluse nuhkide poolt August Riismann, tolleaegne EKP juht, 1927. aastal Aleksander Leiner, kes oli EKP põrandaaluse organisatsiooni juhiks pärast Riismanni, Kodanlus võtab eesti töölisliikumise vastu tarvitusele uue abinõu - ulatusliku provokatsiooni ja kasutab ohtralt parteis tekkinud fraktsioone likvidaatorlike meeleolude tarvitamiseks. Kominterni kaasabil purustati EKP-s nii parempoolne, revolutsioonilisi jõude alahindav, kui ka pahempoolne kallak, mis keeldus ametiühingulisest tööst ja majanduslikust võitlusest. EKP Keskkomitee 1931. a. veebruaripleenum

praktiliselt keelati ja seati sisse sundvahekohtu põhimõte.

Streigiks pidi saama l o a kodanliku valitsuse teede- (hiljem sotsiaal-) ministriilt! Üldiselt toimus nn. töötülide, s.o. tööliste majanduslike nõudmiste, lahendamine sundvahekohtu põhimõttel. Selleks loodi Töötülide lahendamise komisjon - kodanluse organ. Klikivõima poolt kehtestatud "Tööliste töölepingu seaduses" anti kapitalistidele õigus töölist vallandada "halva ülalpidamise pärast". Välisööliste sissetoomisega taheti veelgi alla suruda tööliisklassi palku. Igasugused demokraatlikud poliitilised vabadused kaotati 1936.a. septembris. Tagandati Eestimaa Töölisühingute Keskkliidu juhatus, kes ei olnud kodanlusele meelepärane, ja määrati uus. Pätsi "parem käsi" Eenpalu põhjendas seda sellega, et "juhatus olla propageerinud klassivõitlust ja marksistlikku ilmavaadet".¹

Suure üritusena tööliisklassivastases võitluses organiseeris klikivalitsus Tööliiskoja. Imperialistide poolt ammu äraproovitud äraostmise meetodil hankis kodanlus omale mõned "tööliste" esindajad ja üritas kogu tööliisklassi sellega oma lõa otsa - Tööliiskoja katuse alla saada. Kuid eesti tööliisklass oma suures enamusel oli küllalt klassiteadlik ning pidas oma juhiks kommuniste - Eestimaa Kommunistlikku Parteid.

EKP laiendas ja süvendas võitlust fašistliku režiimi vastu. 1935.a. alustas EKP uuesti ühise rinde organiseerimist. Üleskutses sotsialistide parteile rõhutada EKP silmapilgu tähtsust ja jõudude koondamise vajadust. "On selge, et seda võitlust võib tööliisklass edukalt korraldada kõikide oma jõudude koondamise ja ühendamise teel, ühise väerinna abil... Sellest järgneb, et tööliste-

¹ Ajakiri "Kommunismi Teel" 1936, nr. 4/5, lk. 38.

klassi ühise väerinna vajadus võitluseks vapsfašismi ja Pätsi valitsuse vastu, töolisteklassi nõudmiste eest, kerkib Eestis teravamini üles kui kunagi enne." ¹ Eesti sotsid, truud "oma" kodanlusele, keeldusid ühise rinde taktikast.

Kuid sotsiaalfäšistidele ei olnud see esimene ja ainus reetmine. Kõnelemata nende juudasetööst kodanliku riigi tekkimisel ja selle teostamisel, saboteerisid nad kõigi vahenditega ka töölisteklassi igapäevast majanduslikku võitlust. Tööliikumise ajutise mõõna tagajärjel olid sotsid suutnud end kindlustada reas ametiühinguis. Seda positsiooni kasutasid nad tööliste palgavõitluse takistamiseks. Nii alandati Tallinna Kunstsarvetehas 1932. a. märtsis palku 20%. Töölised vastasid sellele streigiga. Sotsidest ametiühinguliidrid võtsid streigi "juhtimise" oma peale ja soovitasid töölistel tööle asuda, ning nende nõudmised jäid rahuldamata. Samaaeguseid nähtuseid esines hulgaliselt, näiteks samal aastal Türi paberivabrikus, A/S Rauaniidi tekstiilivabrikus, 1933. aastal Sindi kalevivabrikus jne.

Sotside reeturlikkus eesti tööliste võitluses oma igapäevase leiva eest, nende loobumine fašismivastasest võitlusest pidi pürustama viimased sotsiaaldemokraatliku ideoloogia end eesti töölisteklassi teadvuses. Nii ka sündis. Alates kolmekümnendatest aastatest laguneb sotside partei igast õmblusest ja temast jääb järele näputäis klikivõimu ministreid, saadikuid ja ärimehi.

Hoolimata fašistliku režiimi surveabinõudest ja sotside keeldumisest ühiseks tegevuseks leidis ühise rinde taktika tee laia-
desse rahvamassidesse. EKP mõju kandus töolistesse üle sotside peade, progressiivsetesse haritlastesse ja töötavasse talurahvasse.

¹ EKP Keskkomitee läkitus Eesti Sotsialistlikule Tööliste Partele, ajakiri "Klassivõitlus" 1935, nr. 1, lk. 7.

Talurahva laiade masside kaasatõmbamisel oli otsustav tähtsus asjaolul, et EKP revideeris oma poliitikat maaküsimuses ja tunnustas 1932.a. märtsi manifestis avalikult oma viga selles küsimuses, nagu maa mitte jagamine põllutööliste ja kehvतालurahvale, kohati esinenud sunduslik~~ku~~ kommuunidesse ühendamine jne. Ametiühinguline liikumine kasvas EKP mõjul uuesti, ametiühingute liikmete arv kasvab ühe aasta jooksul, 1935. kuni 1936. aastani kahekordseks.¹ Julgustatuna EK Parteist asuvad töölised, hoolimata reaktsioonilisest "Töötulide lahendamise seadusest" järjest innukamalt palgavõitlusesse. Kuna streigid, nagu märkisime, olid praktiliselt keelatud, siis tuleb ettekujutuse saamiseks tolle perioodi palgavõitluse teravusest, liita streikide arvule nn. töötulide arv.

Eesti tööliklassi palgavõitlus fašistliku klikivõimu perioodil

Aastad	Streigid ²		nn. töötulid ³		Kokku palgavõitlusesse haaratud töölisi
	arv	osavõtjaid	arv	osavõtjaid	
1934	27	6750	--	-	6750
1935	27	5044 ^x	--	-	5044
1936	16	2539 ^x	24	13.930	16469
1937	5	629	31	15.665	16294
1938	6	1593	27	11.697 ^x	13290
1939	-	-	34	15.816	15816

¹ "Kommunismi Teel" 1936 nr. 1, lk. 63 ja 1936 nr. 4/5, lk. 111.

² Streikide andmestik on saadud ajakirjas "Eesti Statistika", mille arvud on võetud ajakirjast "Klassivõitlus" 1935.a. nr. 7/8, lk.32.

³ Eesti Statistika 1940, lk. 207.

^x andmed pündulikud isegi kodanliku Eesti Statistika tunnistusel.

Toodud andmestik on äärmiselt puudulik. Pagedes "vormiliste" põhjuste taha on suur osa streike ja streikijaid arvestamata. Nii näitab kodanlik statistika näiteks 1934. aastal ainult 10 streiki pooleteisetuhande osavõtjaga; kodanlike ajalehtede teateil aga oli 27 streiki ligi 5000 osavõtjaga. Samuti on töötulide ja nendest osavõtjate arv vähemalt kolmandiku võrra vähendatud, kuna ei arvestatud neid "töötülisid", mis lahendati tööinspektorite vahendusel.

Hoolimata nendest puudustest andmestikus, järeldub et palgavõitlus oli fašistliku klikivõimu perioodil äärmiselt terav. Kuna streigid ja töötülid toimusid peamiselt suurttööstuses, selgub, et vähemalt iga teine tööline oli haaratud palgavõitlusesse.

Fašistliku klikivõimu periood tähistab uut tõusu eesti tööliisklassi palgavõitluses.

Toodud arvud palgavõitluse kohta klikivõimu perioodil ei iseloomusta ainult tööliisklassi majanduslikku võitlust. Töölised astuvad üha enam välja ka muudel juhtudel, oma seltsimeeste kaitseks, ülbete meistrite taltsutamiseks jne. Nii puhkevad 1936.a. Balti Puuvillavabrikus ja A/S Rauaniidi tekstiilkäitises streigid muulastest meistrite vallandamiseks, mis lõpevad tööliste võiduga, 1937.a. ja 1938.a. toimuvad protestistreigid aktiivsete tööliste vallandamise vastu jne.

Tööliisklass tunnetab üha enam oma jõude ning valmistub EKP juhtimisel otsustavaks väljaastumiseks. Hoolimata oma väiksearvulisusest ja pörandaaluse töö raskustest, suudab EKP rünga terroobi õhkkonnas anda eesti töötavale rahvale selge ja kindla eesmärgi, äratada uut usku lõpliku võidu saavutamisesse.

Erilise jõu saab üldine rahulolematuse ja revolutsiooniline liikumine 1939. ja 1940. aastal, mil selgub kodanliku diktatuuri

lõplik kriis ja algab tagasimineku majandusel. Uut karastatud kaadrit annab 1938.a. mil vabaneb terve rida poliitvange, kes asuvad partei ridades juhtima töörahva võitlust. Kodanlik klikk jätkab aga oma avantüristlikku poliitikat, täites Nõukogude Liidu vastase sõjalise platsdarmi osa. Otsustaval momendil osutub ega kodanlus isoleerituks oma viimasest "peremehest" - fašistlikust Saksamaast. Eesti rahvas, sügavas mures oma maa saatuse pärast kliivõimu kätes, kukutab EKP juhtimisel klikivalitsuse ja kehtestab töötava rahva võimu, Nõukogude võimu.

Eesti tööliklassi võitlus parema elu eest, kodanluse kukutamise eest ei lakanud kogu kodanliku Eesti perioodil. Kapitalism kodanliku Eesti riigi kehastuses teostas kõige julmemat terrorit oma eksploateerimisõiguse säilitamiseks oma kasumite suurendamiseks.

Tööliklassi võitlus kodanlikus Eestis lõppes nõukogude võimu kehtestamisega. Töörahva riik oli kogu selle võitluse eesmärgiks. Ja see saavutati. Kuid selle kõrval oli EKP juhtimisel organiseeritud palgavõitlus töösiseks teguriks, mis tasandas tööliklassi vaesumist kapitalistide kanna all. Kohati, nagu kolmekümnendate aastate lõpul, saavutati majandusliku võitlusega isegi teatavat reaalsuurendust.

Sotsialistliku majandussüsteemi ja nõukogude korra kehtestamine Eestis vallandas tõkked tootmisjõudude arenguteelt. Ainult ühe nõukogude aasta jooksul kasvas tööstustoodang rohkem kui 60%, külvipind oli 1941. aastal 12% võrra suurem kui 1940. aastal. Tööpuuduse likvideerimine, töötava rahva võimulepääsemisele järgnenud uus, aktiivne suhtumine töösse ning Nõukogude Liidu teiste rahvaste vennalik abi meie ülesehitustöös löid aluse põhjalikuks murranguks tööliklassi olukorras. Lõplikult oli likvideeritud töörahva vaesumine ja viletsus. Bolševike partei juhtimisel asus eesti töö-

tav rahvas koos teiste Nõukogude Liidu rahvastega otsustavalt samuma Oktoobrirevolutsiooni peamise eesmärgi - kommunismi poole.

"Asjatu oleks olnud kukutada kapitalismi 1917. aasta oktoobris ja ehitada paljude aastate vältel sotsialismi, kui meie ei saavuta seda, et inimesed elaksid jõukalt".¹ Algas tööliklassi elutaseme pidev tõus. Ühe nõukogude aasta jooksul kasvas tööliklassi reaalpalk üle 23%². Teostati hulgalist tööliste paigutamist parematesse korteritesse, senised suurburgade suvituskohad ja villad muutusid tööliste puhkekodudeks. Rahva tervishoiule kulutati ainuüksi 1940.a. IV kvartalis 3 korda enam, kui kodanlik riik kuubutas selleks terve aasta jooksul. Tunduvalt tõusis raamatukogude ja kultuurasutuste arv. Eesti töötav rahvas saavutas esmakordselt elamisväärseid elamistingimused.

Pulbitseva ülesehitustöö katkestas fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule. Saksa sõjamasina ajutise^{edv} töttu okupeeriti Eesti fašistlike hordide poolt, kes teostasid kolu hävitustöö Eesti pinnal.

Eesti taasvabastamisel fašistlikust ikkest algas EK(b)Partei juhtimisel uuesti hoogus nõukogulik ülesehitustöö. Juba 1948. aastal saavutas Eesti NSV tööstus sõjaeelse taseme, põllumajanduse saaduste toodang kasvas kiiresti. Okupatsiooni aastail ebainimlikule tasemele allasurutud töötava rahva elutase tõusis iga päevaga. Mitmetel elukutsetel tõsteti nominaalpalka. Otsustava tõusu töötava rahva elutasemesse töid 1947, 1949, 1950, 1951 ja 1952. aastail teostatud hindade alandamised toiduaineilt ja tööstuskaupeadelt.

¹ J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 417.

² A. Veimer, Eesti NSV majandusprobleeme, lk. 73.

Eesti rahvas tunneb igapäevast stalinlikku hoolitsust nõukogude inimeste heaolu eest. Katkematult kasvab rahva elutase, ikka enam ja enam ostavad Nõukogude Eesti töötajad mitmesuguseid laiatarbekaupu, riiet, jalatseid, mööblit, korterisisustust, muusikariistu, raamatuid jne. Viie sõjajärgse aasta jooksul on jae-kaubanduse käive Eesti NSV-s kasvanud 3,72 korda. See tähendab, et elanikkond on ligi neli korda paremini varustatud mitmesuguste tarbeesemetega kui 1945. aastal.

Samal ajal kui kapitalistlikes riikides süveneb töötava rahva viletsus, astub eesti rahvas koos nõukogude vennasrahvastega jõudsate sammudega kommunismi poole.

4. Lõppsõna.

Käesolev töö andis põgusa ülevaate põhilistest küsimustest töölisklassi olukorra analüüsimisel kodanlikus Eestis. Terve rida probleeme on jäänud selles töös valgustamata, puudutamata ja põhjalikumalt analüüsimata. Kahtlemata on Nõukogude Eesti ajaloolaste üheks tähtsamaks ülesandeks anda põhjalik, detailne ja igakülge ülevaade proletariaadi olukorrast, elust ja võitlusest kodanliku diktatuuri perioodil.

Põhilised küsimused, millel käesolev töö on peatunud, võivad olla ainult lähtepunktideks üksikute probleemide põhjalikumaks uurimiseks.

Kuid juba antud töö materjalide põhjal võime teha eksimatuult terve hulga järeldusi.

Kodanliku Eesti poliitiline ja majanduslik sõltuvus Lääne imperialistidest avaldus eeskätt selles, et eesti tööstuses oli väliskapitalil valitsev positsioon, samal ajal kui tööstuse tehniline ^{kuigi} tase ja töövõime olid madalal tasemel. Sõltuvus kapitalistlikest riikidest ja eraldumine Nõukogude Liidust tingisid tööstuse üldise laostumise Eestis.

Kapitalismi roiskumise tunnused avaldusid Eestis kroonilises tootmisvahendite alakoormatuses, tööpuuduses ja riigivõimu kokkukavamises tööstus- ning finantskapitaliga.

Kodanlikus Eestis toimus pidev töölisklassi vaesumine. Süveneva vaesumise tulemusena oli tööliste elutase härmiselt madal, töölise toitlusolud viletsad, korteriolud kehvad, mille tagajärjel kasvas haiguste kestvus, sündivus langes ja töölisklassi surevus oli erakordselt kõrge.

Eesti tööliklassi võitlus paremate elutingimuste ja kodanliku korra kukutamise eest on tihedasti seotud proletariaadi teadlikuse kasvuga, keda juhtis Eestimaa Kommunistlik Partei. Eesti proletariaat võitles oma vabanemise eest kapitalismi ikkest ja Nõukogude võimu kehtestamise eest.

Eesti kodanlus tegi kõik selleks, et suruda maha töölisliikumist. Kodanluse muude abinõude kõrval figureeris reaktsiooniline tööseadlusandlus, mis saavutas haripunkti fašistliku klikivõimu perioodil, millal keelati streigid ja püüti sulgeda töölisliikumine kroonulikesse "kutsetühingutesse" (Kutsekojad).

Eesti parempoolsed-sotsialistid olid kodanluse truud abimehed ja tööliklassi kõige õelamad reeturid, nad saboteerisid tööliste poliitilist ja ka majanduslikku võitlust.

EKP juhtimisel toimunud eesti tööliklassi katkematus võitluses on kaks erilise tõusu perioodi: aastad 1920-1924 ja 1935-1940, milledest viimane lõppes ekspluataatorite võimu kukutamise ja töötava rahva võimu kehtestamisega.

Tööliklassi majandusliku olukorra halvenemini kodanlikus Eestis tugevdas tööliklassi võitlust, kuna vaesumise süvenemine näitas tööliklassile, et ainult kapitalistliku korra kukutamine päästab neid hukkumisest.

Eesti proletariaat, kes imperialistlike suurriikide mahhinatsioonide abil eraldati vägivaldsel teel oma vanemast vennast, vene proletariaadist, ja kes pidi viirelema üle paarikümne aasta oma kodanluse ja Lääne imperialistide kahekordse ikke all, on nüüd lõplikult vabanenud kapitalistliku ühiskonna kohutavast survest ning rajab võrdõigusliku liikmena vennalike nõukogude rahvaste peres kommunistlikku ühiskonda.

Kasutatud kirjandus.

Marxismi-leninismi klassikud.

1. K. Marx, Kapital I ja III kd., Moskva 1949. (v.k.)
2. K. Marx, Palgatöö ja kapital, K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., Moskva 1948. (v.k.)
3. K. Marx, Palk, hind ja kasum. K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., Moskva 1948. (v.k.)
4. F. Engels, Sotsialismi arenemine utoopiast teaduseks. K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed II kd., Moskva 1948. (v.k.)
- ✓ 5. F. Engels, Töölisklassi olukord Inglismaal, K. Marx ja F. Engels, Teosed III kd. (v.k.)
6. V. I. Lenin, Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, Tallinn, 1949.
- ✓ 7. V. I. Lenin, Kapitalismi arenemine Venemaal, Teosed 3. kd. Tallinn, 1950.
- ✓ 8. V. I. Lenin, Vaesumine kapitalistlikus ühiskonnas, Teosed 18. kd., Moskva. (v.k.)
9. J. V. Stalin, Aruanne ÜK(b)P KK tööst partei XVII kongressile, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945.
10. J. V. Stalin, ÜK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile, Tallinn, 1946.

Marksistlik kirjandus.

(kronoloogilises järjekorras)

1. V. Kingissepp, Kellele iseseisvus, kellele ike, Tallinn 1946.
2. EKP Keskkomitee läkitus Eesti Sotsialistlikule Töölise Partei-
le, ajakirjas "Klassivõitlus", Leningrad 1935, nr.1.
3. A. Veimer, Eesti NSV majandusprobleeme, Tallinn 1945.
4. A. Veimer, Uuest stalinlikust rahvamajanduse taastamise ja
arendamise viie aasta plaanist, Tallinn, 1946.

- ✓ 5. J. Saat, Eesti rahva võitlus EK(b)P juhtimisel nõukogude võimu kehtestamise eest, Tallinn 1948.
6. Ajaleht "Töö Hääl", 1919, Tallinn.
7. Ajaleht "Edasi", 1933, Leningrad.
8. Ajakiri "Klassivõitlus" 1933, 1935, Leningrad.
- ✓ 9. Ajakiri "Kommunismi Teel" 1936, Leningrad.
10. Eesti NSV rahvamajanduse täitmise põhinäitarve, Tallinn 1941, nr. 2 ja nr. 5.
11. Eesti NSV ajalugu, Õpik keskkoolidele. Makett, Tallinn 1951.

Kodanlikud materjalid ja autorid.

1. Ajakiri "Eesti Statistika" 1922-1940.
- ✓ 2. Ajakiri "Konjunktuur" 1937-1940.
3. Ajaleht "Vaba Maa" 1936.
4. Bütžetiuurimus, I majandusloenduse andmed I ja IV vihk, Riigi Statistika Keskbüroo, Tallinn 1940. (Majandusloendus).
5. Eesti töölise bütžet 1925.a. Riigi Statistika Keskbüroo, Tallinn 1926.
- ✓ 6. J. Jaanusson, Eesti majanduslik areng, Põllumajanduse Konjunkturbüroo, Tallinn 1932.
- ✓ 7. Rahvastiku koostis ja korteriolud, 1. III 1934.a. rahvaloenduse andmed, vihk II. Riigi Statistika Keskbüroo, Tallinn 1935.
8. Rahva tööala ja ühiskondlik kihitus, 1922.a. üldrahvaloenduse andmed, vihk III, Tallinn 1925.a.
9. Tööharud ja leibkonnad, 1. III 1934.a. rahvaloenduse andmed vihk III, Tallinn 1935.
10. Tööstus Eestis 1924.a. Riigi Statistika Keskbüroo, Tallinn 1925.a.

S i s u k o r d.

1. Kodanlik Eesti - kapitalistliku majandussüsteemi osana	lk. 1
2. Töölisklassi olukorra pidev halvenemine kodanlikus Eestis. Proletariaadi vaesumine	" 12
3. Eesti töölisklassi võitlus kommunistliku partei juhtimisel oma õiguste ja vabanemise eest	" 42
4. Lõppsõna	" 59
5. Kasutatud kirjandus	" 61